

3 215

సామలసాన

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక
సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 9

రాజసు హేంద్రవరము 1-1-1980

సంచికలు 4, 5

—* ఈ సంచికలో *—

1) చిత్రభారతిము - కాలవిన్యయము (క్రీ. శ. 1510)	పేజీ	1
2) అపర వమాధి 'అంబ'.		4
3) మనుచరిత్ర - అష్టాదశేతర వర్ణనలు.		7
4) కుశలూన్న ప్రమగితిస్యమ్.		10
5) పోతన మహాకవి.		11
6) స్రబంధవర్ణనల కాద్యుడు ఎజ్జు.		15
7) చిలుక కేయములు.		17

రాజోపు సంచికలో కాళహస్తి మాహాత్మ్యములో అష్టాదశ వర్ణనలు, గురజాడ మధురవాణి - ఒక పరిశీలన, స్వతంత్ర భారత దేశ మతధర్మాలు - కులధర్మాలు, విశ్వనాథవారి కోకిలమ్మ పెండ్లి 'మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

చందా : సంవత్సరమునకు రు. 12-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రు. 6-50.

విడిప్రతి 60 పై.

తం స్థానాచ్చలితం దురీతి విభవాత్పంచాల రాయం పున ర్భోగీ చిత్తపఖాన భూమి రమణః సింహాసనే స్థాపయత్,

-అని పాంచాలీశ్వర దేవాలయము నీతడు పునరుద్ధరించినట్లుగ గలదు. 'పాంచాలి విభుడు' గా చిత్ర భారతమున వర్ణింప బడుట చిత్తపఖాననే, మరియు 'ఆ జగన్నాథ పామర గూత్ర మధ్యమ యమామండలుండు' అనియు అభివర్ణితుడు. చిత్ర భారతమున, కృతి పతి తమ్ముడగు తిరుమలయ్య ఈ పాంచాలీశ్వరాలయమునకు ప్రాంగణ స్థలిని కట్టించినట్లుగ వర్ణింపబడినాడు. (పీ. 61)

4. శాసనము నందు-

'సితాపఖాన నృపతీం జ్ఞాంశై రుత్పక్తైః సుత్యక్తౌ సువర్ణ సంశ్రయ త్తయా విద్యాతీర్థం సంకీర్తయత్!

సితాపఖాను డగు రాజా శతాధిక రాజులచే ఆదరింప బడుచు ప్రశంసా పాత్రుడై యుండెను. అని కలదు.

ఈ విషయము 'చిత్ర భారతము'న 'ఆతడింపొందులాట, కర్ణాట ... రాజ సంస్తూయమాన అని పేర్కొనబడినది. ఇటు ఆయా దేశములు పేర్కొన బడుట గమనింపదగినది.

5. శాసనమునందు చిత్తాపఖానుడు 'భీమ సేనేన తుల్యః శ్రీమచ్చిత్తాపఖాన ఓతిపతి తిలకో- (చిత్తాపఖానుడు భీమ సేనుని కలె బలపరాక్రమములు గలవాడు) అని వర్ణింపబడియుండ, 'చిత్ర భారతము' న చిత్తాపఖాను 'భీమ ప్రతాపఖండ పర మిండు' గా నుపమింప బడినాడు. (పే. 20)

6. శాసనమునందు :

'స్వచ్ఛందో జగదేక జాంఘికీయశో

రామాదిభిః సమ్మిశో

భోగీ చిత్తపఖాన భూమి రమణః

సాభాగ్య సీమావధి

(అప్రతిహతమగు స్వచ్ఛంద వృత్తిగల చిత్తాపఖానుడు రామాదులతో సరియన దగిన వాడై యుండెను) అని గలదు.

ఈ విషయము 'చిత్ర భారతము'న చిత్తాపఖానునికి గల 'కోదండ విద్యా పాండిత్య యుగరామ, ఆపరిమిత భూదాన పరిశురామ, అనేడి బిరుదులు స్పష్ట పరచుచున్నవి. (పే. 21)

7. శాసనమునందు :-

'హేమాద్రి దానై రభిలాన్వ్యతానే రానంద పూర్ణాన్ నిబుధాన్ కదాన్య సత్త్వోపయాత్యచ్చ పున ప్రవృత్తి శ్చిత్తాపఖాన ఓతిపాల వర్యః

(హేమాద్రి పోక్తమగు వివిధ దాన విధానములచే విద్వాంసుల నందరనుండు పుచు చిత్తాపఖానుడు అతి కదాన్యుడయి వరలు చుండెను) అని చిత్తాపఖాను దాన గరిమ ప్రశంసించి నడిచి.

ఈ విషయము చిత్ర భారతము నందొట్లు కొనియాడ బడినది. 'హేమ భూధేను గంధేభ భూటకదాన ధారా కృతాంభో నిధాన పూర్తి ... (పే. 14)

8. శాసనము నందు:-

'సర్వత్మా సురకోట యేతి దయయా

నానూసతి స్వదా

భోగీ చిత్తపఖాన రాజ తిలకే

నాకేష వన్యైశ్చినా.'

(చిత్తాపఖానుడు అతి దయా పరుడగుచు బ్రాహ్మణులకు సునాయాసముగ విరివిగ ధన ముగంగుచు త్లాఘనీయుడై యుండెను) అని చిత్తాపఖానుని దానగ రిమ మరి మరి క్ష ఘింప బడినది.

చిత్ర భారతము నందు ఈ విషయము మూల ప్రశంసించబడినది. కావ్యమున ఈ విషయ వర్ణన మిటుల గలదు - అనువత్స రంబు బ్రాహ్మణులకు గో సహస్రము లిచ్చు నృగ నరేశ్వరుని రీతి :- అనియు, 'దేవ భూదేవతార్థి శ్రేణి కక్రహారము లిచ్చ భార్గవ రామ పగిది ...' అనియు గలదు. (పే. 13)

9. శాసనమునందు :-

'ఆద్యం కాకతి వంశ్య రక్షణ విధే

చింతామణిం సత్కృపా

పారావార గభిర చారు చరితం

దేనం స్వయం భూశివం

సంపూజ్యైక శిలాపురే ప్రతిదినం

భక్త్యా సమాసాదితం

చిత్తపక్షితి నాయకేన సగుణే

నైశ్వర్య సువ్యావృతం -

(చిత్తాపఖానుడు ఏకశిలానగరుండు, అదిదేవదగు నట్టియు, కాకతివంశ రక్షణ మందు చింతామణి నట్టియు, స్వయం భూదేవుడగు 'పరమశివుని అతి భక్తితో నేలించి, తత్కృపా మహిమచే సమస్తైశ్వ ర్యములను పొంద సుఖించు చుండెను.) అని చిత్తాపఖానుడు పరమశివుని భక్తితో కొలచి, తత్కృపా మహిమ వలన సమస్తైశ్వర్యములను పొందినట్లుగ అభివర్ణింప బడినాడు.

చిత్ర భారతము నందు 'ఇందుశేఖర నాదా వింద యుగళ భావనాపరుడు'గ చిత్తాపఖాను పేర్కొన బడినాడు. (పే. 13)

చిత్ర భారత కర్తయుగు ధర్మన, శాసన రచియిత యగు మోఘపుడును సమకాలిక విషయముల నిట్లు రేఖ్యా రూఢము చేసి రచియింపవలసి యున్నది.

(శాసనమున లేని కొన్ని విషయముల 'చిత్ర భారతమున గలవు. అవి ప్రస్తుత వ్యాసమున కనవసరము లగుటచే జేర్చిన లేదు.)

పూర్వక విస్తుతిలో కృత్యైదిని కః ఆంధ్ర కిపులలో నన్నయ, తిక్కన ఎర్రన, నాచన సోమన, వేములవా భీమకవి, చిమ్మ పూడి యమరేశుడ హుళక్కి భాస్కరుడు, శ్రీనాథుడ పోతనల తరువాతి వాడని లేలుచున్న! ఇది మూల నిర్ణయము.

8. కవియొక్క గురువు - భట్ట పరాశర ప్రభురంగడు:-

చిత్రభారతము నందు ధర్మన తాను
శ్రీరంగధామ, సదృశ భట్ట పరాశర
ప్రభురంగ గురుపాద నీరేజ బంధిరడ
(ప. 17) నని చెప్పుకొనినాడు. దీనిని బట్టి
ధర్మన గురువు భట్ట పరాశర పురుషువు
కుమారుడైన రంగడు అని తెలియుచున్నది.

ఈ గురువు కంఠము చిన్నదిగానైన
పండిత మంత్రము, ధర్మము, ఆదిగా శ్రీరంగ
గము' నుండి వచ్చి, ఆంధ్రదేశమున పుం
పరగా అనేకులకు విద్యోపదేశము చేసి
నట్లును ఈ ముచున్నది. తెనాలి రామకృష్ణుడు, లింగమహంధ అయ్యకవి; లింగమ
హంధ రామకవి, శేషము అయ్యకవి, సంకు
సాల నరసయ్య మున్నగు ముక్కు తెనాగు
కవులకు ఈ వంశము వారు గురువులై
ఉండినట్లు ఆయా కవుల కృతుల వలన
తెలియుచున్నది.

'తెనాలి రామకృష్ణుని గురువు చిక్క
యాచార్యుడు. అది తిండిరంగ గురువు
ధర్మన్నకు గురువన చాగంటి శేషయ్య
గారి అభిప్రాయము 5

తెనాలి రామకృష్ణకవికి గురువైన
చిక్కయాచార్యుడు పునునాని శతాబ్ది
మూడవ పాదము వాడని చిక్కయాచార్యుని
తండ్రి) నిన్న రంగ గురువు పునునా
నిని శతాబ్ది తొలిపాదము వాడనియు
ఉజ్జయింపు గా అనుకొన నగును.

4. కృతిపతి తండ్రి. పెదతండ్రిల
గురువు. కందాళిప్ప :-

చిరగొండ ధర్మన్న చిత్రభారత
సామ్యవతారిక యందు కృతిపతి వంశ
వర్ణన గావించు నవసరమున, కృతిపతి
తండ్రియొక్కయు పెదతండ్రియొక్కయు
గురువుగా కందాళిప్పను వర్ణించినాడు.
ఈ 'కందాళిప్ప' మూలమున కవియొక్క
కాలమును స్థూలముగ తెలిసి కొనుటకు
మరి యొక్క ఆధారము లభించినట్లయి
నది. కందాళిప్ప ప్రసక్తి చిత్రభారతము
నందిటుగలదు.

వందారు ప్రజ దోష మేఘ పవనన్

వారాశి గంభీరు నా

నందార్మున్ హరి పాద భక్తు నిభిలా

మ్నాయజ్ఞ విశ్వంధరా

మందారక్షితి గాత్ర మున్నిగము స

న్యార్గ ప్రతిష్ఠాపకున్

గంగాశిప్ప గురున్ వివేక నిధి

లోకఖ్యాతు వర్ణించుచున్ (పే. 36)

ఆదేశిక పద కమలము

లాదర మన హృదయ వీధి ననవింపన్

మోదమున నిలిప శ్రీలల

నాచియ మనినారు నా నయు మాదన

యున్. పే. 37

ఈ కందాళిం వారు శ్రీ వైష్ణవులు,
వీరు మతి గురువులై దేశాటనము చేయుచు
శిష్యులను చేర్చుకొని వైష్ణవ మంత్రముల
నుపదేశించుచు, ఆ కాలమున తమ శిష్యు
లను ముద్రాంకితులను గావించి వైష్ణవ
మతి న్యస్తాప్తి చేయుచు వచ్చిరి. 6 వీరి
వంశ క్రిమిమును శేషయ్య గారి విధముగ
చూపిరి. 7

1. కందాళిప్ప - నారంగు తమ్ముడు,
మాదయ, నారయల గురువు. అట్లు.

2. కందాళిప్ప - విరూరి వేదాద్రి
మంత్రికి గురువు.

ఇందు మొదటి కందాళిప్ప కాలము
క్రీ. శ. 1420-1500 అని తెలియజేసి,
ఇత డీ చిత్రభారత కృతిపతి తండ్రికి.
పెదతండ్రికి గురు వని విశదపరచిరి.

వైజయంతి విలాసకర్త యగు నారంగు
తమ్ముడును గురువు మొదటి కందాళి
ప్పయే. 'పాండురంగ మాహాత్మ్యం' కృతి
పతి గురువు రెండవ కందాళిప్ప.

'మొత్తిముమీద చూడ, కృతిపతికి
ప్రభువగు చిత్తజాభానునిబట్టి కవి కాల
మును నిర్ణయించుటకు సులభతరమును,
నిర్దోషమును అగు ఉపనత్తి లభించినటు
లయినది ఈ చిత్తజాభాను నిజశక్తి
సామర్థ్యములచే క్రీ. శ. 1504 లో ఓరు
గల్లును జముంచి, స్వతంత్ర రాజ్య మేర్ప

రచుకొని, అటు నొక శిలాశాసనమును
వేయించినట్లుగ తెలిసికొంటిమి. ఇతడు
ఓరుగల్లును మాత్రమే గాక బెల్లంకొండ,
ఖమ్మం మొట్టలనుకూడ పరిపాలించినట్లుగ
చారిత్రకాధారము. 8 15.2 లో ఓరుగల్లు
'కులీకుతుబ్ సా' వశమయినది. 9 అయినను
మిగిలినవాటిపై నితడి ఆధిపత్యము క్రీ. శ.
1516 వరకు ఉండి యుండవచ్చును.

చిత్రభారతమున ఓరుగల్లు ప్రస్తావన
మాత్రమే యుండుటచే చిత్రభారత
రచన, చిత్తజాభాను ఓరుగల్లును పరిపా
లించిని కాలముననే. అనగా క్రీ. శ. 1504-
1512 సం॥ల మధ్య జరిగినదని నిస్సందే
హముగా చెప్పవచ్చును ఆకాలము స్థూల
ముగ క్రీ. శ. 1504-1512 అని గ్రహింప
వచ్చును. ధర్మన్న వి కాలమును క్రీ. శ.
1470 1520 గా నెంచవచ్చును.

శృంగార కాకుంఠలమునకు తరువాత
మనుచరిత్రకు పూర్వము వెలసి 'ప్రబంధ
యగము'నకు (1551-1650) స్వాగతో
పచారము చేసిన శత్రువు కావ్యముగా
'చిత్రభారతము' నెంచవలసియున్నది.

1. 'శాసనపాఠము' 'షితాబు ఖాను
అను సీతాపతిరాజు' అను గ్రంథమున
గలదు. పుటలు 8 నుండి 19 వరకు -
శ్రీ ఆదరాజు వీరభద్రరావు గారు.

2, 3, 4. షితాబుఖాను అను సీతా
పతిరాజు. పే 49, పే 50, పే 30.

5. ఆంధ్రకవి తరింగిణి. 8వ భాగము.
పేజి 17.

6, 7. ఆంధ్రకవి తరింగిణి. 8 వ భా
గము పే 14, పే 113.

8. 'సుల్తాన్ కులీకుతుబ్ సా చరిత్రము'
(షితాబుఖాను అను సీతాపతిరాజు గ్రం
థము. పే 49)

9. బురిహానీ మాషీర్ - (షితాబు
ఖాను అను సీతాపతిరాజు) పే 49.

అ ప ర వ రూ థి ని "అంబ"

- శ్రీ జి. శ్రీరామమూర్తి.

ఆంధ్రమహాభారతం ఉద్యోగపర్వం లో అంబోపాఖ్యానం చెప్పబడింది. దీన్నాధారంగా చేసుకొని పెట్టి లక్ష్మీ నరసింహంగారు 'ప్రభాస కాపవిమోచ నము'లో అంబపాత్రను అనేకమార్పులు, చేర్పులతో ప్రబంధఫక్కిలో తీర్చి దిద్దారు. పెద్దనగారి వరూధినిని మించి పోతుండేమో అని చెప్పొచ్చును ఆ విష యాల్ని పరిశీలించటానికి ముందు భార తంలో అంబవృత్తాంతాల్ని సంగ్రహం గా తెలుసుకోవటం అవసరం.

కాశీరాజు కుమార్తెలు ముగ్గురికి వివా హంచేయదలచి స్వయంవరం ప్రకటింప గా ఆవిషయం తెలిసిన భీష్ముడు తన తమ్ము డైన విచిత్రవీర్యుని తీసుకొని స్వయంవర స్థలానికి వెళ్ళి కాశీరాజు కుమార్తెలను ముగ్గురిని తనరథంపై ఎక్కించుకొని, ఎదురుపచ్చిన రాజుల నందరినీ ఓడించి హస్తినాపురం తీసుకళ్ళాడు. అక్కడ విచిత్రవీర్యునితో వారికి వివాహం నిశ్చ యించగా వారిలో పెద్దదైన అంబ తాను సాక్షుని అంతకుముందే ప్రేమించా నని, తనను విడిచి పెట్టమని కోరింది. భీష్ము డంగు కంగీకరించి ఆమెను సాక్షునికడకు పంపివేయగా, సాక్షు డామెను తీసుకొ రించడం జరిగింది. రెంటికి శ్రద్ధరేవణవలె అటు సాక్షునిచేత, ఇటు భీష్మునిచేత తిగి స్కరింపబడిన అంబ దీనికంతటికి మూల కారణం భీష్ముడే నని భీష్ముని సాధించ డమే ముఖ్యధ్యేయంగా పెట్టుకొని పరకు రాము నాశ్రయించి భీష్మునిపై యుద్ధానికి పురిగొల్పింది. భీష్మునికి పరకురామునిక జరిగిన యుద్ధంలో పరకురాముడు ఓడి పోయాడు. అంబ అప్పుడే 'నేను దపంబు పెంపున భీష్మునివధించెద జన్మాంతరం బుననైనను' అని ప్రతిజ్ఞ చేసి అక్కడి

నుంచి పోయింది. ఇది భారతంలో జరిగిన కథ.

ఈ ప్రభాస కాపవిమోచనంలో ఈ కథ చెప్పబడిన తీరు వేరువిధంగా ఉంది. స్వయంవరానికి విచిత్ర వీర్యుని తీసుకొని వెళ్ళిన భీష్ముడు విచిత్రవీర్యుని పరిచయం చేస్తూ సభలో 'ఏను వివాహ మొల్ల నని యెల్ల జెఱింగినదే' అంటాడు. స్వయం వరంలో అంబిక అంబాలికలు విచిత్ర వీర్యుని అందాన్ని చూసి అతని మెడలో పూలదండలు వేసి వరించారు. అంబ మాత్రం 'ఏను వివాహ మొల్లనని యెల్ల జెఱింగినదే' అన్న భీష్ముని పరికించి చూసి-

'... మీరిటకరుదేరఁ దగరు' పెం డిలి యెల్లని రాజతనూ జాలకు, నపుంసకులకు, నిదిచోటే నిలువన్?' ప్ర. శా. తృ ఆ-8

అని ఈసడించింది. అంతేకాకుండా అంబ సిగ్గుబడి ముంఠకుండా -

'... ..' నేను సా ధ్వంబతిగా వరింప మది

లోనఁ దలంచితిఁ గాని, బ్రహ్మని ర్శంబు వ్రతంబుగాఁ గలుగు

నాతఁడు వచ్చెనుగాన వానిఁ బం తంబున కే వరింతు'

ప్ర. శా. తృ. ఆ- 15

నని పూలదండను భీష్ముని మెడలో వేయ బోయింది.

అంబిక అంబాలికల వివాహాలుస్వయం వరానంతరం హస్తినాపురంలో జరిగి నట్లు భారతంలో చెప్పబడగా, కాశీ లోనే జరిగినట్లు ప్రభాసకాపవిమోచ నంలో చెప్పబడింది. వివాహానంతరం వారికోదశం కాశీరాజు ఇంటిలోనే జరి గింది. అక్కడే భీష్మునికి ప్రత్యేకించి

విడిదిగృహం ఏర్పాటుచేయబడింది. ఆ విడిది గృహంలోనే ఒంటరిగా నిద్రిస్తున్న భీష్మునికడకు అర్ధరాత్రి అంబవెళ్ళి తనను వివాహంచేసుకోమని కోరుతుంది. అంబ అసలు కథ ఇక్కడనుంచి ప్రారంభ మవుతుంది. ప్రభాసకాపవిమోచనంలో ఈసంవృత్తిలో సాగిన అంబా పల్లవ సం భాషణ చక్కనిరసవత్తరమైన ఘట్టమని చెప్పొచ్చును. ఇక్కడ ఏకత్రైవాను రాగ మే చెప్పబడినప్పటికి ఈఘట్టం ఒక శృంగార రసపుంజు మని చెప్పదగినది.

భారతంలో అంబ కేవలం భీష్మునిపై పగసాధించు నిమిత్తం ప్రతిజ్ఞ చేసిందే తప్ప వేరే దుశ్చర్యకు పాల్పడలేదు. మన శ్రీమద్రసింహంగారి అంబ పెద్దన గారి వరూధినిని మించిపోయింది. భీష్ముని శయ్యాగృహంలో ప్రవేశించింది. అంబా భీష్ముల సంభాషణ నాటకీయ ఫక్కిలో సాగింది.

'... ..' అన్నను గా నచు నెంపువేము? నీ

యనుజానకే వధూనికనె

యూదును; నీకిక నేమియూదునో మున నీ వె యెంచు కొనుమా'...

ప్ర. శా. తృ ఆ-49

అనగా భీష్ముడు-

'అంబవు నీవు; నిక్కమిది'

యంచును భీష్ముడు 'నీ నాదునా మంబదే' యంచు నాపె యన

'మాతవునా' కని భీష్ముడాత్మభా వంబును వెల్లడించె, 'మన

వానినిపట్టి ధవత్కుమారవ ర్గమున కింబనేనగుమఁ

గావున నీకెటు మాతనయ్యెదన్?

ప్ర. శా. తృ. ఆ-50

వరుసయూవాని లేక యె

వంటి యవాచ్యములాకఁ జెల్లునే

పురుషవరేణ్య?' యంచు బువుఁ

బోడి వచించిన భీష్ముడామెతో

'నిరతము బ్రహ్మచర్యమును

నేను వ్రతిబుగఁ బూనియొందుటన్

ధరఁ గల కాంతలెల్లఁగును దల్లులె నా
కని మోడ్చె వాస్తవమో'

ప్ర. శా. తృ. ఆ-51

అంబ అంత మాత్రాన లోపానుందా!
'పిల్లల గన్న సతులనే
తెల్లలనుచుఁ జేర్కొనంగఁదగుఁ గద?

నాకుం

పిల్లలఁ గలిగింపఁగ నీ
యల్లంబున నెంచి నాడవో పురుషవరా?
ప్ర. శా. తృ. ఆ-52

అంటుంది.

అక్కడ భీష్ముడు అంబనుంచి తప్పుచు
తోవడానికి ఎన్ని మార్గాలున్నాయో
అన్ని వెనుకటకు ప్రయత్నించడం, అంబ
భీష్మునికి తీసిపోని పథంగా అన్ని మార్గా
న్న నినోచడం చక్కగా చిత్రింప
బడింది. అంబలోనున్న ఈ జాడతనం,
మాటకాంతనం వర్నాధనిలో అవలీలగా
మాత్రమే కనిపిస్తాయి.

ఇక అంబ భీష్ముని గెచ్చగొట్టి కామో
న్ముఖుని చేయడానికి ఏవిధంగా ప్రయత్ని
స్తుందో చూడండి.

'... ..

పాపచిని చందనం బుర్రను

పైఁ శలికత్తెలు నాకుఁ బూయుచుం
బులకిత గొల్ల మృగలఁ

బుట్టిన మోహము పట్టలేక చే
తు లచటనుండ తీయరు, కు

తూహలతన్ మాల నల్లని క్కచున్!

ప్ర. శా. తృ. ఆ-56

చెలికత్తెల్ పచరించు నప్పనులచే

జిత్తోదలిం కెంగి వా

రలలో నొక్కచేఁచొక్కడంబిలిచి, భా

ర్యా భర్తృకుంబంధ చ

ర్యలకున్ నే దిగి క్రిందు నిదగుదు, న

య్యాశ్లేషముల్, చుండునం

బులుఁ, దృష్టన్ లవలేక మేని నడఁపం

బో, వెండమావుల్ బలెన్'

ప్ర. శా. తృ. ఆ-58

వర్నాధని ప్రవరుని తోరింజేకాని ఈ

విధంగా సిగ్గుచాలిన మాటలకు దిగలేదు
కా. అంబ ఎన్ని చెప్పినప్పటికీ భీష్ముడు
చలింపలేదు సరికదా అవే ప నీకులు
బోధిస్తాడు. కామం కళ్ళకప్పిన వాళ్ళకు
నీకులు విన్నిస్తావా? అందుకే కాబోలు
'కామాతురాణాం వధయం న లజ్జా' అను
విలివ్యాం వాడుకలోకి వచ్చింది.

ఇక శివవగారి వర్నాధని లక్ష్మీనర
సింహంగారి అంబ పోటీ పడుతున్నారా
అన్నట్లు చిత్రింపబడ్డారు.

కామపీడిత అయిన వర్నాధని ప్రవరు
నితో -

'ఎందే డెందము కంపిం గు రిని చే
నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిన్
కెంగిన్ గుంభ తప్రసీప కలికా
శ్రీగోప నెందెందు బో
కెందేనిది) యుల్ సుఖంబుగను నా
యందే పరబ్రహ్మ 'మా
నందో బ్రహ్మ' యటన్న ప్రాచీనమనం
తం ది నూహింపుమా' అంది.

మ. చ. ద్వి. ఆ-62

దుగ్ధోహిత అయిన అంబ భీష్మునితో

'బ్రహ్మచర్యంబు బ్రహ్మచర్యం ఒటంచుఁ
బలిక జేటికి మాటి కీపగిది? బ్రహ్మ
చర్య ననుకరించుటె బ్రహ్మచర్యముగద?
కన్నకూతుఁ గుడిన వాడె కెడ
బ్రహ్మ.' అంటుంది.

అక్కడ వర్నాధని 'అనందో బ్రహ్మ'
అనే వేదవాక్యానికి అర్థం నెప్పగా
అక్కడ అంబ 'బ్రహ్మచర్య' శబ్దానికి
ఈవిధంగా వ్యుత్పత్తి చెప్పింది.

కామాలేశయం వలన వర్నాధని
'వెతలన్ బెట్టకు మింక నన్నచు నీ
వీబంధమూడన్ రయో
ధతి మార్పులోనిగడన్ వడిన్ నిరులుచిం
దన్ గొప్పవీడన్ దనూ
అత తోడ్తో బులకింపఁగా ననునయా
లాపాలి దీనాస్యయై

రతి సంరంధము మీట నిర్జనవహూ
గత్తుంబునై పాటునన్'

మ. చ. ద్వి. ఆ-67

ప్రవరునిపై పడింది.

కామంచే కళ్ళ కప్పుకొని అంబ
'కామబుద్ధిని స్త్రీలతోఁ గలియనంటి
వట్టి నీదీక్ష చేవకుండు నట్లు నిన్నుఁ
గామబుద్ధితోడను నేనెకలయుదాన,
రాగదోయూ! యనుచు శ్రీయూగాగ నంబ'
ప్ర. శా. తృ. ఆ-75

అంతలో ఆగిందా?

'ఇప్పుడ నెట, నొల్లనన
నేఁ జననిస్తునె ని', న్నటంచు నా
దుష్టచరిత్ర మీదికిని
దూకె. పయంట నొలంగియంగముల్
స్పష్టపడంగఁ జేసుంగ
శంబునకుం డెననైదుచున్ లతా
ప్రేక్షితమాచరించె, నన
వీడిన యట్టి భుజంగి కంగిగన్'
ప్ర. శా. తృ. ఆ.

మచచరిత్రలో ప్రవరునిపై పడిన
వర్నాధివి-

ప్రాంచమృగము బాహుమూలరుచితోఁ
బాలిండ్ల పొంగారెట్లై
యంచుల్ మోవఁగఁ గొంగిలించియగ్గరం
బాసింప 'హ! శ్రీహరీ!
యంచున్ గ్రాహ్యులఁ బోరమోమిడిత దీ
యూంసద్వయంబంటి పొ
వ్యంచున్ ప్రోచె గలంచునే సతుల
మాయల్ గరచిత్తంబులన్
మ. చ. ద్వి. ఆ-68

ఇక్కడ ప్రవరుడు 'హ శ్రీహరీ'
అనగా ప్రభావశాసవిమోచనంలో అంబ
భీష్మునితో 'అంకయినంగానీ ని, శృంకగ
నినుఁ గూడు దాన' ననగా భీష్ముడు 'శివ
శివా' అని చేతులు చెవులకడ్డుపెట్టు
కున్నాడు. ఇక భీష్మునిపై కామకచర్యతో
పడిన అంబ

‘గుండెవ గుండె చాకఁగను

గుబ్బెత యిట్టి తెఱంగుగాఁదనున్
నిండుగఁ గొగలించుకొని

నిక్కుచు వాతెఱ యానమేవ, భీ
మ్మందు తదీయ బాహుయుగ

ముందెన యూడఁగలాగి, యంసముల్
రెండును గట్టి తొక్కెను ధ

రిత్రిపయిన్ సుమగాత్రి గూలఁగన్’

ప్ర. కా. తృ. ఆ-78

ప్రవరునిచే కూలద్రోయబడిన
వరూఢిని

తొక్కపువడి నిలిచి ఘనల

జ్ఞాపరవశ యగఁచుఁ గొప్ప సవరించి

యొడల్

దీపింప నతనిఁ జాఱచుటఁ

గోపమునన్ జూచి క్రేటుకొనుచున్’

బలికన్. మ. చ. ద్వి. ఆ-69

పొటున కింతులోర్తురె కృ

పారహితాత్మక నీవు తొక్కవ ని

చ్చోట భవన్న భాంకురము

పోకఁ గనుంగొనుముంచుఁ జూపియ

ప్పొటలగంధి వేదననె

పంబిడి యేడ్చెఁ గల స్వనంబుతో

మీటిన విచ్చు గబ్బుచను

మిట్టల నక్రలు చిందవందగన్’

మ. చ. ద్వి. కు-70

భీష్మునిచే కూలద్రోయబడిన అంబ

‘వ్రేటువడిన త్రాఁచువలెన్

బోటివడిన్ లేచి ముక్కు పుటను తదరగా

మాటికిఁ బ్రక్క లెగయఁగాఁ

బైటయుసవరించుకొనక, పలికెం గినుకన్

ప్ర. కా. తృ. ఆ-79

కోటిత నంతఁ దైలబడిన

కోనలి కూరిమి నైన నెంచ, కీ

దారిని గూర్చి చిత్తమున

ధారణిపైఁ బడుటలు త్రోయుటే

పొరుషమంచు నెంచితివే?

భామలు కోమలు లంచుఁ బల్కుట

వ్వారి శరీరముల్ విరుల

వంటివి యాటను నీ వెఱుంగవే ?

ప్ర. కా. తృ. ఆ-80

అబలన్ మోటుతనంబుగాగ నిటుత్రో

యం జేతులెట్లాడె ? నే

లంబదంగులటవల్ల నాను తినువె

ల్లన్ నొచ్చె నన్నిట్టి రీ

తిఁ బరీభావము నీవొనర్చుటను నా

దేహంబు కంటెన్ మన

స్సు బలిష్ఠంబునునట్టి నొప్పిగనియెన్

సుమ్మోదయాహీనుడా’

ప్ర. కా. తృ. ఆ-81

మనుచరిత్రలో వరూఢిని ప్రవరుని

ఇలా దూషిస్తుంది.

చేసితి జన్నముల్ తపము

చేసితిసంటి దయావిహితన్

జేసిన పుణ్యముల్ ఫలము

చెందునె పుణ్యములెన్నియేనియున్

జేసినవాని నద్దతియె

చేకులు భూతదయార్ద్ర బద్ధిలో

భూసుర పర్య యింత దల

పోయవు నీచదువేల చెప్పుమా!’

మ. చ. ద్వి. ఆ-72

ప్రభాసకాప విమోచనంలో అంబ

భీష్ముని దూషిస్తూ ఇలా అంటుంది.

‘వ్రతము వ్రతంబటంచు నుడు

వంగఁ కొడంగడు, బ్రహ్మచర్యమే

వ్రతమయిన! ట్లహింసకన

వచ్చి వ్రతం బిలఁగల్గినే? విమో

హితనయు నిన్నుఁ జేర, నను

హింస యొనర్చుచు నున్నవాడ’ నీ

గతినను నేడిపింప; నెటు

గాఫలియించును నీవ్రతంబికన్?’

ప్ర. కా. తృ. ఆ-83

మనుచరిత్రలో ప్రవరునిచే తిరస్క

రింపబడిన వరూఢిని ప్రవరుని మనసులో

ధ్యానిస్తూ, ఆతనియందే మనస్సు లగ్నం

చేసి విరహకాథ పొందుతూ ఉంటుంది.

ప్రభాసకాపవిమోచనంలో భీష్మునిచే తిర

స్కరింపబడిన అంబ తనప్రయత్నాన్ని

ఇంకావిడిచి పెట్టక భీష్మునితో ‘నీమీఁద
నున్న వలపువలన నీమీలుకొరి నీతమ్ము
డైన విచిత్రవీర్యునకు విరుగుదులేని మందు
పెట్టాను దానివలన ఆతడు యత్ము
గోగంలో బాధపడి సంవత్సరంలో మర
ణిస్తాడ’ని చెప్పింది. అయినప్పటికీ తనను
లక్ష్మ్యపెట్టని భీష్మునకు తానుచేయునది
ఏమీలేక అంబ ఇలా అంటుంది.

పంచనామగం-

‘నపుంసకా! నృకంసు. డా! వి

నంగివోర మేటి వీ

రపుంగవుండ నంచు నిబ్బ

రంబు గల్లు నిన్ను నీ

వపుస్సునందుఁ గానివోఁ ద

పస్సు నాచరించి వే

రుపుట్టు వొందియైన నిన్ను

రూపుమాపుచానరా’

అని ప్రతిజ్ఞచేసి అక్కడినుండి వెళ్ళి
పోయింది.

ఈవిధంగ వరూఢిని శేవలం కామినిగా
పెద్దనచే చిత్రింపబడగా లక్ష్మీనరసింహం
గారు ప్రభాసకాపవిమోచనంలో అంబను
వివరిత కాముకురాలుగా మాత్రమే కా
కుండా నరహత్యకును వెనుకాడని పాప
దుష్టాత్మురాలుగా చిత్రించారు. ఇట్టి
అంబను ఆపరవరూఢిని అనడంవల్ల వరూ
ఢినికి కొంచెం న్యూనశక్తిగి నప్పటికీ
కామం విషయంలో ఒకే బాటలో పయ
నించారు. ప్రధానమైన ఆ విషయం
దృష్టిలో పెట్టుకొనే ఈ వ్యాసానికి
‘ఆపర వరూఢిని అంబ’ అనే పేరు పెట్ట
డం జరిగింది.

ఉపజీవికా గ్రంథాలు

1. ఆంధ్రమహాభారతము - ఆదిపర్వము -
నన్నయ్య
2. ఆంధ్రమహాభారతము - ఉద్యోగ
పర్వము - తిక్కన
3. మనుచరిత్ర - పెద్దన

మనుచరిత్ర - అష్టాదశతర వర్ణనలు

- డా. వెలువోలు నాగరాజ్యలక్ష్మి, ఎ.ఏ., పి.హెచ్.డి.

ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో స్వర్ణ యుగంగా ప్రసిద్ధిగాంచిన కదహరవ శతాబ్దంలో అనేక ప్రసిద్ధ ప్రబంధాలు నిరచింప బడ్డాయి. ప్రబంధాన్ని స్మరించగానే స్మృతిపథంలో అల్లసాని పెద్దన ప్రత్యక్షమవుతాడు. సర్వ ప్రబంధలక్షణ సముపేతంగా నెలసిన తొలికావ్యం మనుచరిత్ర.

నన్నయలోని ప్రసన్న కథాకలితాగ్ధ యుక్తిని, తిక్కనలోని పాత్ర చిత్రణ తత్త్వాన్ని; ఎఱ్ఱనలోని బౌచిత్య పాలనను శ్రీనాథుని శయ్యా సౌభాగ్యాన్ని స్వీకరించి దానికి తన జిగిదిగి అల్లికను నోడించి శరీర క్షయమపేక్షల మధ్యమయోగ్యులతో పెద్దన కవిత్వం రచించాడు. ప్రబంధ యుగానికి తలమానికంగా ఈతని ప్రబంధం భాసిల్లటానికి కారణాలైన వాటిల్లో పెద్దన వర్ణన నైపుణ్యం ప్రేక్షనదగింది. ప్రబంధానికి గల ప్రధాన లక్షణాల్లో ఇది కూడ ఒకటి.

మార్కండేయ పురాణంలోని చిన్న ఇతివృత్తాన్ని గ్రహించి తనసుధామయోగ్యులతో దీపింపజేశాడు. పెద్దన చేసిన వర్ణనల్లో నగరాగివాది అష్టాదశ వర్ణనలే కాక కన్యా సౌందర్యాని ఇతరవర్ణనలు కూడ చోటు చేసుకున్నాయి. సంస్కృతాంధ్రాలంకారములు పలువురు నగరాద్య ప్రాదేశ వర్ణన లుండా లని నియమించినా కవులు నిరంకుశులు కాబట్టి సందర్భానుసారంగా వాటికి భిన్నాలైన వర్ణనలను కూడ ప్రవేశపెట్టారు. లక్ష్యసారంగా లక్షణాలు ఏర్పడటం సహజకాన అప్పకవ్యాది లాక్షణికులు వర్ణనల సంఖ్యను పెంచారు. పెద్దన అధికంగా చేసిన వర్ణనల్లో వేట, దౌహృదం, కన్యా సౌందర్యం, అరిగ్యం మొదలైనవి కలవు. వీటిలో

వీటి అప్రసక్తంగాను కృత్రిమంగాను తగు, పెద్దన వర్ణనాచితి కది తార్కాణం. ఇవి అన్ని కథాగతికి ఉపకరించేవి గనే ఉన్నాయి. వర్ణనమాన వస్తువును సాక్షాత్కరింప చేయటానికి, చాత్రాల మన, ప్రవర్తనలను విశదం కాపించటానికి పెద్దన వర్ణనను ప్రవేశ పెడతాడు.

స్త్రీసౌందర్య వర్ణనలో పెద్దన విభిన్న సుదర్శనాల్లోని స్త్రీరూపాన్ని; మానసిక భావ చాంచల్యాన్ని భిన్న భిన్న రీతుల్లో చూపించాడు.

హిమాలయపర్వతంపై దారితప్పి ప్రవరుడు 'మగువ పాలుపు' తెలపే మారుతాన్ని చూచి బయలుదేరాడు.

'అతఁడానాత పరంపరా పరిమళ'

వ్యాపారలీలన్ జనా
న్విత మిచ్చోటని చేరబోయి కనియెన్
విద్యుల్ల తావిగ్రహన్
శతపత్రేక్షణ జంచరీక చికురన్
జంద్రాస్య జక్రస్థనిన్
నతనాభిక్ నవలా నొకానొక మరు
న్నారీశోరత్నమున్' (2-25)

ఈ పద్యంలో ప్రథమంగా వరూధిని వర్ణింపబడింది. ఇందులో చెప్పబడిన ఆరు విశేషణాలు వరూధిని సౌందర్య ద్యోతకాలే. మరున్నారీ శోరత్నమున్న విశేషణం నార్థకమైనట్టిది. శోరత్నం వారీ మణుల అలంకారాల్లో ప్రధానమైంది. స్త్రీలలో మేటియైనదని చెప్పటానికి స్త్రీల అలంకారాన్నే ప్రేక్షనంపే పెద్దన బౌచిత్యానికి నిదర్శనం.

వర్ణనలు స్థిర, చరరూప వర్ణన లని రెండు రకాలు. స్థిర పదార్థాలను వర్ణించటంలో కంటే చరపదార్థ వర్ణన చేయటంలో పెద్దన ముక్కువ చూపిస్తాడు.

విలాసంగా వీణ వాయిస్తున్న వరూధిని ప్రవరుణ్ణి చూచిన కన్యాన ఆమె అవస్థ నీవిధంగా కల్పించాడు.

'చూచి ఘోరం యుక్తత్కటక

సూచిత వేగ పదార విందయె

లేచి కుంబులున్ దులుము

లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడన్

బూచిన యొక్క పో కనును

బోసెయఁ కిం విశోకన ప్రభా

వీచికలన్ దదీ కు పద

వీ కలకాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్.'

(2-29)

ఇందులో యావనవంతుడైన పురుషుని ప్రథమంగా చూచిన ముగ్ధవర్ణన అందంగా చేయబడింది. పై పద్యంలో ఆమె నిశ్చల సౌందర్యం, ఇందులో కంపిత సౌందర్యం చెప్పబడింది. నూతన పురుషుని చూచిన వెంటనే దెనినో మాటు చేసికొని ఆతణ్ణి పరికించటం యావనవతులైన స్త్రీలలో సహజం. ఆ సహజత్వాన్ని ఇందులో కవి ఆమె తెల్లనిమాపుల దొంతరలపల్ల ఆతని మార్గం పాలసముద్రంగా అయిందని ఆలంకారికంగా వర్ణించాడు. చిత్రకారుడు చిత్రించలేని రూప సౌందర్యాన్ని ఇందు సృష్టించాడు కవి. ఈ పద్యంలో వరూధిని ముగ్ధకాగా ప్రవరుడు తన్ను తాను పరిచయం గావించుకొని మార్గాన్ని అడిగినప్పుడు జాణగా సాక్షాత్కరిస్తుంది.

'ఇంతలు కన్ను లుండఁ దెను

వెన్నరి వేఁదెను భూసురేంద్ర! యే

కాంతిమునందునున్న జన

గాండ్ర నెపంబిడి పల్కరించునా

గింతియకాక నీవెఱుగ

వే మును వచ్చిన త్రోవచొప్పు నీ

కింత భయంబు లే కడుగ

నెల్లద మైతిమె మాట లేటికిన్.'

(2-41)

ఇంతలేసి కన్ను లున్నా యనటంలో అప్పుడే ఆమె దృష్టి ఆతని సౌందర్య పరిశీలన చేస్తున్న దని వ్యంగ్యార్థం. ఆతణ్ణి

చూచినప్పుటి తత్తకపాటు ఆశ్చర్యం
ఆతని పరిస్థితి ఎటువంటిదో తెలిసికొన్న
తరువాత మాయం అయింది. 'వర్మగర్భ
సంభావణ కుపక్రమించింది. ఏకాంతము
నందు నున్న ...' అనే పదం వేత నేను
ఒంటరిగా ఉన్నా నని సూచించింది.
'మాటలేటికిక' అనే పదంవ్వారా వర్మగర్భ
ప్రసంగాలు మాని నాకోరిక తీర్చమని
వేడుకొన్నట్లు ద్వంద్వసూక్తి: ఆమె సంభా
వణలో 'భూసుగై క్షతవ క్షుమ శరాసన!' అని
సంబోధించింది. మన్మథ వ! అని పిల
చు - చే నీవు నాకు మహాం ఘట్టించావు.
బాణాలను ప్రయోగించా వని అందీ అంద
నట్లుగ అందించింది.

'సహజధీర స్వభావుడు, వివిధా ధ్వర
నిర్మల ధన్యుకన్య దీక్షాపరితంబునైన
ప్రవరు డామెను మృదువచనాలతో
తిరిస్కరించాడు. నీతి బోధ చేశాడు.
ఇలాంటి తుచ్ఛసుఖాలు మీసాలపై
లేనెల వంటి వన్నాడు.

'అనుటయు మాటలేక హృద

యజ్ఞము జల్లన మోము వెల్లనై
కనలుచు నీరదేలు తెలి

గన్నుల వాతనిఁ బుల్కు పుల్కునం
గనుఁగొని మాటలం బొడుపు

గద్దదికం దలయూఁచి యక్కటా
వనిత తనంతఁ దా వలచి

వచ్చినఁ జుల్కన గాదె యేరికిన్.'

(2-66)

తన కోరిక నెరవేర దని తెలిసినప్పుటి
అభిమానవతిఅయిన స్త్రీరూపం ఇందులో
సాక్షాత్కారమైంది. ప్రవరుని మాటలు
విన్నవెంటనే ఏమని సంభాషించాలో
ఆర్థంకాని పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఆమెకు
స్త్రీ సహజమైన కన్నీరుబికింది. అప్రియ
మైన దాన్ని విన్నప్పుడు ఏ బధమైన వికా
రం కలుగుతుందో దాన్నంటిని పెద్దన
ఇందులో చూపించాడు. పలుకులు రాని
స్థితి ననుభవించి దాన్ని దాటి వరూధిని
గొంతు పెగల్చుకొని వనిత తనంత తాను

వలచి వచ్చినట్లయితే చులకనగదా అన
గలిగింది. అస్థితినుంచి 'ప్రాంచద్యూషణ
బాహు మూలరుచితోఁ బాలిండ్లు
పొంగారఁ ...' కాగిలించే స్థితికి కొంపో
యాడు.

వరూధిని ప్రవరుల వాగ్వివాదంలో
పెద్దన స్త్రీ పాల్గొన్నపుణ్యాన్ని ఆమె
కలిగినకీర్తిను, పొన్న స్త్రీల బహుము
ఖీన పాండిత్యాన్ని వెల్లడిచేశాడు.

ప్రవర నిష్క్రమణాంతరం విరహ
వేదనతో అలసి ఆరాతి గడచిన తరు
వాత కొంత సేద దీరింది. చొల కోరిక
మేరకు ఉద్యాన విహారానికి బయలు
దేరింది.

'ఘనసారపంక ముక్కల తాంగి తెచ్చిన
ముట్టి వేలనె చుక్క బొట్టుపెట్టి
యంతియొక్కతె పూ బెత్తు కెత్తినఁ
జూచి

విసువుతో నొకకొన్ని విరుగుతుమి
పడఁతియొక్కతె గత్తు పాములిడనిల్చి
తొడుగ కవ్వలికి బోసడుగు వెట్టి
బాగాలు వెస నొక్క పద్మాక్షియొసరిన
వెగ్గలం బని కొన్ని పెడల నుమిసి
సగముగొఱికిన యాకును సఖులు పిన్న
సగ మొసఁగు నుత్తరముఁ దెల్వసగము
మజపు

సగమునయి చింతచే సగమగుచు నగ
నవ్వయాని యంతికోద్యానమునకు.'

(3-66)

దశవిధ మన్మథావస్థల్లో ఆరతి అనే
దాన్ని ఇందులో కవి వర్ణించాడు. పర
ధ్యానం కలిగిందై విరహంవల్ల చిక్కి సగ
మైన వరూధిని ఇందులో దర్శనమిస్తుంది.

పెద్దన కావించిన స్త్రీ వర్ణనల్లో
పేర్కొనదగింది మరొకటి ఉన్నది.
వరూధిని విరహాత్మ ప్రయే ఉద్యానంలో
తిరుగు తున్నప్పుడు ప్రవర వేషంలో
వచ్చిన గంధర్వుణ్ణి చూచినప్పుటి వర్ణన
ఆది.

తొలుతొల్లవానిఁ గన్నులఁ గాంచినప్పుడ
పల్లవాధర గుండె జల్లుమనియి
నట గెండుమూఁదంజలరుగునప్పుడ కాళ్ళఁ
బంక జాక్షికిఁ దొట్టుపాటు కదిరె
దాచుంగఁజనునప్పుడ ముఖాంబుజంబునఁ
యె కింధరకు దైవ్యంబు దోఁచెఁ
గదసి నిల్చినయిష్ట కినాదోయి టెప్పల
లలనకు మిగులఁ జంగలగి నొసెఁ
గటకటా మనునపుడ 'వర్మిక పోడ మెఁ
దెఱుగు నట్టివ మపుడ లేదెమట గ్ర మ్మె
సొలసి మాటాడ నుంకింప దల చిమోము'
గొరకొని చూచినపుడ కన్నీరు పోడ మె'

(3-91)

అంతకు ముక్కునుభావైన ప్రవరుడు
నాకు దక్కిడను నిశితో అలమటిం
చింది. మర్మకాంతై ఉంటే ప్రాణ
శ్యామం చేసి ఉండేదాన్ని విచారిం
చింది. తన దేహ్య శూన్యతేహానికి పెట్టిన
దీపక అయిందని విలపించింది. ఆ తరు
ణంలో ప్రవరుడు కళ్ళబుడ్డాడు. ఆమె
వృష్టి, మనస్సు ప్రవరుడిమీద నేలన్నమై
ఉండటంచేత ఇది మాగా? సత్యమా?
అన్న విచక్షణ వైతం లేక ప్రవరుడిని నే
తలచింది రసకు లభ్యంకాక నే నిర్జనా
నికి వచ్చిన తరువాత కళ్ళబుడే సరికి ఆమె
భావచాందర్ల్యం అధికం అయింది. ఆ
భావతరంగాల వైపర్యంలో స్పష్టంగా
వ్యక్తమగుగ్గాయి. చిరకాలానంతరం
ప్రియుణ్ణి చూచినప్పుటి పొట్టుపాటు
ఈపద్యంలో కానగస్తుంది.

మనుగర్భిత్రలో పెద్దన చేసిన అష్టాదశే
తర వర్ణనల్లో పేర్కొనదగింది సూర్యా
స్తమయ వర్ణన. ఇది సజీవ ప్రకృతికి సజీవో
దాహరణ. దాన్ని కథాగతికి సంగతం
చేసి వర్ణించటంలో కవి వర్ణనావైభవ్యం
చాటబడుతుంది. అట్టివాటిలో

'తరుగి ననన్యకాంత నతి

దారుణ పుష్పశరీముఖ్యభా

భరవివశాంగి సంగభవు

బారికి నగ్గముసేసి కూర్చుండె

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

యరిగ మహీసుగాధముఁడ

హం కృతితోనిని రోషభీషణ

స్ఫురణ వహించెనోయన న

హోమణి దార్పణ గమయదీధిత్వం.

(8-10)

నేది తలమానికం. నూన్యడ స్తమిం
చాడు. అది పకృతిసిద్ధం. ఆరోజుకూడ
నూన్యడ స్తమించాడు. నాటి అస్తమ
మహానికి కారణం ఒకటైంది. స్త్రీ
రత్నమూ, కన్య అయిన వరూధినిని
మన్యథాస్థుల పాలుచేసి ప్రవరుడు వెళ్ళి
పోగా దని కోపం వహించి నూన్యడు
కోణాత్వాన్ని పొందాడు. అస్తమయ
నూన్యడి సహజగుణాన్ని కవి అందంగా
మలచాడు.

కాన్యజ్ఞం సందర్భానుసారంగా
రసాభాసవర్ణన జరుగుతూ ఉంటుంది.
నాయిక నాయక విరహ సందర్భాల్లో
ఇది అధికంగా కానవస్తూ ఉంటుంది.
వరూధినివిరహాత్మకతయొక్క గాఢానంలో
సంచరిస్తున్నప్పుడు విరహాణి అయిన చక్ర
వాకి వర్ణన చేయబడింది.

ఏవిహంగముగన్న నెలుగెచ్చుచుచుసారె

కును సైకతంబులఁ గూడఁ దాగుఁ

దారి కన్యోనియది తనజోడుగా కున్న

మెడయుత్తి కలయంగ మింట నరయు

ననసి కన్నీటితో మరలి తామరయెక్కి

వదఁ మండఁగ నకోవారి నన్ద

నన్దిత్రాగఁగ నైచ కట్టిట్టు కన్యని

ప్రతిబింబ మీక్షించి ప్రమనీ యులుకు

నుతేక యొలుకలు దడియ వేచొక్కతమ్మి

కరుగు నరిగి రవంబుతోఁ దిరుగుచేంట్లఁ

బొడుచుచుక్కున మఱియునుబోవు వెనుక

సంజలబ్రియుఁబాసి వగనొక్కచక్రవాకి

(8-15)

ఇందులో రసాభాసంవర్ణిత మయింది.
వరూధినికి ప్రసరునిపై అనురాగం ఉన్నది
కాని ప్రవరుడికి ఈమెపై అనురాగం
లేకపోవటం వల్ల రసాభాసం అయింది.
కైపద్యంలో అడుచక్రవాకి తనజంటను

వెదకకొనటాన్ని ఇందులో వర్ణించటం
వల్ల ఇది వరూధిని యనస్థను సూచి
స్తుంది. వరూధినికూ వ్రాసిన నూన్యడ
ఉండటం వల్ల ఇది కథాసందర్భంలో
లగించబడి చేయబడిన వర్ణన. ఈరసా
భాసం ప్రధాన రసానికి పోషకం అయి
ఉండటం చేత ఈ సందర్భంలో దీన్ని
వర్ణించటం ఉచితం.

అష్టాదశ శత్రు వర్ణనలో పుంధాన్లో
ప్రమరింగా కానవచ్చే మహాకవర్ణన వేట.
ప్రబంధపూర్వ సాహిత్యంలో నాచన
సోమనాది కవులు దీన్ని వర్ణించటం వల్ల
ప్రబంధకాలంనాటికి దీనికి మరింత ప్రాచు
ర్యం లభించింది. సంస్కృత సాహి
త్యంలో కాలిదాసాది మహాకవులే దీన్ని
వర్ణించి ఉండటంచేత విశ్వనాథాది
రాక్షసికులు, తెలుగులో అప్పకవి కూడ
దీన్ని వర్ణనలో చేర్చారు.

మనుచరిత్ర చినుర్థాక్వాసలో
స్వకోచిచేసిన వేట వర్ణన మైంది. రాజులు
వేటకు వెళ్ళేటప్పుడు తదను కూతమైన
వేషం ధరించటం సహజం. పెద్దన కూడ
ఆతని మృగయానైపుణ్యాన్ని అందాతని
తీవ్రాను చెప్పే వర్ణనయింది.

‘కొవ్వి నడగొండకైవడి గనుమనొక్క
యొంటిగాని మహీనాథుఁ డొదిగియేయ
గొరక మేనుచ్చిరఁ గాడ శిరఃవిసరె
లేదస్పృహన మనుచుఁ దెప్పెనునంగ.’

(4-47)

వేటలో అడవిపందిని చంపటము
వేటగాని నేర్పుకు నిదర్శనం. స్వకోచి
చేసినవాణం పందిని తాకి ఒకవంకనుంచి
మరొకవంకకు రక్తప్రసారం లేకుండా
దూకుట పోయిందనే యీ భావం కాలి
దాసు రఘువంశంలోని దశరథుని వేట
సందర్భంలో కానవస్తుంది *

అంతరం ఒక దీర్ఘ వచనంలో ఖేలన
రూపంగా వాచుచేసిన వేటలో ఏవ
జంతువుల్ని వదించాలో వివరంగా
చూపించాడు పెద్దన. పులిని చంపిన

వేటగాడు దాని మీసాలను కార్చివేయ
టం సంప్రదాయం. ఆవిధంగా చేయక
పోయినట్లయితే నాటిని ముక్కలుగా
చేసి పరమాన్నంలో కలిపి వండిపెట్టినట్ల
యితే చనిపోతా రని నమ్మకం. అందు
వల్ల స్వకోచి వేటలో వధంపబడినపులుల
మీసాలను కార్చినట్లు పెద్దన చెప్పాడు.
(1-60) ఇది పెద్దనగర్ణిలోని లోకజ్ఞతకు
నిదర్శనం.

మూలం కంటే భిన్నంగా కల్పించిన
నాటిలో వేట ఒకటి. స్వకోచి మంద
రాద్రి తటంలో విహరించే సమయంలో
మనోరమను చూచినట్లు మూలంలో ఉంది.
దాన్ని పెద్దన ఇంచుక మార్పుచేసి మహా
రణ్య మధ్యం కోమృగ గూనంతరం భయ
చకత అయిన మనోరమను రాక్షసుడొ
వెంటిస్తున్నప్పుడు చూచినట్లు చెప్పాడు.
రాజోవు రాక్షస సంహారానికి పూర్వ
రంగాన్నిక్కడ ప్రవేశపెట్టాడు కవి.
భావికథలోని వీరరసానికి నాందిగా వేట
ఈవిధంగా ఉపయోగపడింది. కథాగమ
నానికి హేతుభూత మైంది. దీనివల్ల మనో
రమా సమాగమం సహేతుకమైంది.
వేటతోపాటు అరణ్యాన్ని, రాక్షసస్వ
రూపాన్ని వర్ణించి (4-37,5-24) పెద్దన
తన వర్ణనా కాళలాన్ని ప్రకటించాడు
ఇవికాక గోహృదం, పుష్పాశచయం
మొదలైన అష్టాదశ శత్రువర్ణనలు కూడ
మనుచరిత్రలో చోటుచేసికొన్నాయి.

ఈవిధంగా శిరీషకుసుమ పేశల సుధా
మయోక్తులతో మనుచరిత్రలోని వర్ణనలు
సాక్షాత్కరిస్తాయి. ‘పెద్దనవలె గవితఁ
జెప్పినఁ పెద్దనవలె’ అని కవిచాడప్ప
చెప్పినట్లు పెద్దన మనుచరిత్రలో తన
పెద్దరికాన్ని ప్రకటించాడు. గృష్ణ రాయలు
తన కిచ్చిన బిరుదాన్ని సార్థక మొనర్చు
కొన్నాడని సాహితీవేత్త జి. నాగయ్య
గారి వక్కణ.

...—...

కుశలాన్న ప్రమదితవ్యమ్

- శ్రీ కొం. ల. నారాయణ.

ఈవాక్యము తెలిసికొనుచున్నప్పుడు శిక్షావల్ల యందు శిష్యానుశాసన రూప ఉపాసక ధర్మములను తెలుపు మంత్రము లలోనిది. ఇందలి 'కుశల' శబ్దము లోక వ్యవహారమున సంకుచిత భావముతో నుపయోగింప బడుచున్నందునను, మాహాత్ములును (ప్రయాదోమతాము) నీసంకుచితార్థమునే స్వీకరించు చున్నందునను నీక్రింది వివరణ చేయబడినది.

మహాయోగి అరవిందులు పైవాక్యము అంగమున 'Thou shall not be negligence of welfare' అని అనువదించిరి. 'Welfare' అను నాంగ్ల పదమునకు 'క్షేమముని యర్థము. ఇచ్చట 'నీక్షేమము నుపేక్షింపవల'దని ప్రబోధింపకలసినపని లేదు. కాబట్టి 'కుశల' పదమునకు వైదికార్థము గమనింపవలసి యున్నది.

శ్రీమద్భగవద్గీత 'యోగః కర్మసు కాశ లమ్' అని కుశలత్వమును నిష్కామ కర్మ యోగ మన్నది. తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడు Philosopher - Philosophy is love of wisdom for the west, for India Philosophy is Darsana or perception of Truth కాబట్టిహిందువులు శాస్త్ర మాతృజ్ఞులకు గాక తత్త్వజేక్షులకు అగ్ర స్థానమిచ్చిరి. రాజకీయవేత్తల అయిన సర్ యన్. రాధాకృష్ణన్ ఈవాక్యమును Yoga is skill in action అని యోగనిర్వచనముగా అనువదించిరి. అనందరథముననే గీత యోగమును 'నిర్భయ సిద్ధ్యోః సమా భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే' అని నిర్వచించినది. అనగా

కర్మలు స్థిరంచినను నీధింపకపోయినను సమభావముగలిగియుండి, హర్ష విషాద ములను పొందకుండుట యోగ మన బడును. హర్ష విషాదములు కుశుపలనం టివి. కుశుపులుతగ్గినను ముచ్చలుమిగిలి యుండునట్లు, హర్ష విషాదము లుడిగిన వెనుక సంస్కారములు మిగిలియుండి పునర్జన్మమునకు పునాను లగును. గీతా శాస్త్ర మంతయు దీనిపైనే ఆధారపడి యున్నందునను హర్ష విషాదముల నుండి రిప్పించుకొనుటకు విషయములయంద నా సక్తి సభ్యసింపవలసి యున్నందునను గాంధీమహాత్ముడు గీతా శాస్త్రమును అనాసక్తియోగ మనిరి.

ప్రతిపనికి దృష్టఫలము, అదృష్టఫలము అని రెండుఫలము లున్నవి. దృష్టఫలము రిప్పించుకొన రానిది, హార్థికకర్మఫల మగుటవలన అవశ్యం అను భోక్తృత్వము, భారతయుద్ధమునకు మందు దుర్యోధను నికి గలిగినది దృష్టభయము, పరాజయ భీతి. దానిని హృణాచార్యునికి నివేదింపగా నాయన ప్రతికారము తెలుపు లేదు. (దృష్ట్యా ను హింద వాచికం... ఆచార్య మునసంగమ్య గాజా శచన ముబ్రహీత్) దృష్టఫలమునుండి రిప్పించుకొను హార్థిక మేయున్నచో తెలుప నుండుదు ద్రాణా చార్యుడు. అర్జునునకు కలిగిన అదృష్ట భయము. పాపభీతి (పాప మేవాశ్రయే దస్మాన్ హత్వైతా నాతాపాయినః) దాని నుండి రిప్పించు కొనుచున్న ముపదేశించి నాడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు. అది కర్మలు చేయుట యందు నేర్పు, కుశలత్వము.

కుశలపదము నీ యర్థమునందే మహాకవి కాలిదాసు తన అభిజ్ఞాన శాకుంతలమున

వాడినాడు. కిగ్మనుహాయని తనకిప్పుని కంటనిచ్చి శివంగిలను నుష్యంతునివద్దకు పంపినాడు. అతనిని చూచి-

... కిగ్మనుహాయని తనకిప్పుని కంటనిచ్చి శివంగిలను నుష్యంతునివద్దకు పంపినాడు. అతనిని చూచి-

శిష్యుడు : 'స్వాధీన కళా... నిర్ధిమ...'

సాధకుని నడిగినట్లు తనగురువుగాని గూర్చి 'కుశలమో?' యని అడుగుటతో శిష్యునకు లోపము వచ్చింది. హిందువు నకు నిషామకర్మయోగము లేక వైదిక కర్మయోగము నీధింపటతో కుశలత్వము వారి స్వాధీనమై యున్నది. వారికి సహజస్థితి. దానినుండి మ్యుతివే దనిన హృ ధాన మిచ్చి నాడు. 'కుశలమో?' యని ప్రశ్నించుట వైదిక కర్మయోగాభ్యాస కులను ప్రశ్నించు తీరు. హిందులను 'అశోగ్యమా?' (నిరామాయం) అనిగాని, 'క్షేమమా?' అనిగాని, 'శాఖ్యమా?' అని కాని పలుకరించిన చాలును. కాని వైదిక కర్మయోగులు ఆరుదు ను ముట్టచే కుశల పదమునకు జనబాహుళ్యమును గూర్చి క్షేమమును అర్థమున లోకవ్యవహార మేర్పడినది.

పర్యవసానమున కుశలత్వప్రముఖ తత్యమ్ అను గుర్వనుశాసనమునకు 'గురు కులసంసమున నీకు వైదిక కర్మయోగ ముప దేశింపబడినది. నీవిప్పుడు గృహస్థాశ్రమ మును స్వీకరింప బోవుచున్నావు. అది వికార హేతువు లేన వివిధ విషయ విషయ లతో కూడిన. కాబట్టి అప్రమాత్తుడవై యుండి మనోవికారిముడైన హర్ష విషాద ములను పొందకుము' అనియే ఆరము. 'welfare' అను అంగ్లపదముగాని మరియే యితరపదము గాని ఈ భావ శిఖరాగ్రము నందకొన జాలదు. ఇతిశిష్.

ఓంకర్తవ్యే

.....

పోతన మహాకవి

- శ్రీ జి. వి. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులు.

(గత సంచిక తిరువాయి)

చంద్రశాస్త్రము:-

వృత్తజాతింబునం బోలె సదాగురు
లగు నియమాభి రామంబులు (8-447)
వృత్తి శాస్త్రంబు విధంబున వడిగలిగి
సదాగురులఘు వాక్యచ్ఛటా పరిగణితంబై
(9-280) అను వచనములలో వృత్త
శాస్త్ర ప్రశంస కలదు.

రోమంబు ముష్టి క్షందం బనియుఁ
ద్యక్షుఁ (క్షాత్రీ?) గాయత్రీ క్షందం
బుంబు ముంసంబు త్రిమృక్షందంబనియు
న్నయు వనుష్టుప్తందంబనియు నస్థి
జగతీ క్షందం బనియు మజ్జ పంక్తిచ్ఛందం
బంబనియుఁ బ్రాణంబు బృహతీ క్షందం
బనియు నాదేశింతురు. (2-81)

మఱియు నతని హృదయ కాశంబు
వలనం బ్రణవంబును, రోమంబుల వలన
క్షిక్ష్ందంబును ద్వగింద్రియంబు వలన
గాయత్రీ క్షందంబును మాంసంబు
వలనఁ ద్రిమృక్షందంబును స్నాయువు
వలన వనుష్టుప్తందంబును నస్థి వలన జగతీ
క్షందంబును మజ్జవలనఁ బంక్తిచ్ఛందం
బును ప్రాణంబు వలన బృహతీ క్షందం
బును. (8-383)

అనువచనములలో ముష్టి గాది చ్ఛందం
బులు పేర్కొనబడినవి.

సంస్కృతి భాగవతములో వ్యాస
మహర్షి వివిధ వృత్తిముల నుపయోగించి
నట్లే పోతనగారు కూడ వివిధ వృత్తము
లను వాడినారు చింపకోత్పల శార్దూల
మైత్రేయ కంద సీసాది సామాన్య చ్ఛంద
స్సులేగాక ఇంద్రవజ్రము, ఉత్సాహము,
ఉపేంద్రవజ్రము, కవిరాజ విరాజితము,
తరలము, తోడకము, దండకము; పంచ
చామరము, భుజంగ ప్రయాతము, మత్త
కోకిల - మహాస్థగర, మానిని; మంగళ

మహాశ్రీ, లయగ్రాహి, లయ విభాతి,
వనమయూరము, స్రగ్ధర, స్రగ్విణియను
విశేష వృత్తములతోఁ పాటు సర్వలఘు
కిందములు, సర్వలఘు సీసము కూడ భాగ
వతముతోఁ గలవు. సర్వలఘు సీసములో
నిండ్రాణములకు బదులుగా ఏ లఘువులు
గల గణముల నాటింటిని వాడవలయును.
మూల్యగణములలో నగణము నే వాడ
వలయును.

మృగమదము తిలకమును

నగు మొగము చెలువమును

నలఁతి పవడముఁ దెగడు

నధఃపటము (8-38)

అని యనంతమాత్యుని కందోదర్పణ
లక్షణము.

నవవికచ సుసీరుహ

నయన యుగ నిజ చరణ

గగన చరనని జనిత

నిగమ వినుతి (11-72)

అను భాగవత పద్యము యథోక్తము
గా నేర్పినది.

కవిగా శ్రయకర్త మానినీ వృత్తము
నందు 7-13-19 స్థానములను, కవిరాజ
విరాజితములో 8-14-20 స్థానములను
యతులు వాడి పాదమునకు మూడేసి
యతులు చెప్పినాడు. కందోదర్పణ
ములో ననంతుఁడు కూడనట్లే చెప్పి
నాడు. అప్పకవిమానినిలో 13 స్థానము
నందొక్క యతి నే చెప్పి కవిరాజవిరాజ
తములో 3 యతులను జెప్పినాడు.

తిక్కిన గారు భాగవతములో -

అనవును నిట్లను - నన్నరపాలున

కాతఁడు మోక్షము - నర్థిజగత్

(స్త్రీ) 1-51

అనయములోలత మై విషయప్రచ -

యంబును దుష్టపర పంకమునన్

(స్త్రీ) 1-55

కావున నీ దశ నాతనికన్ విము -

ఖత్విము గల్గు భక్తి మెయిన్

(స్త్రీ) 1-91

కూలియుఁ గాంతి యి - గుర్పఁగఁదేజము

గుండక వహ్నులు - ప్రకారభా

(స్త్రీ) 2-12

అని గెండు విధములుగాను యతులు వాడి
నారు.

ఇంకఁ బోతనగారు భాగవతములో -

అరయఁగ వైన్యని దక్షిణహస్తము

నందె రమారహణీయమనో (4-438)

కాంచన కుండల - కాంశులు గండయు

గంబునఁ గ్రేభులు - కన్ జడపై

(10-1-214)

అని కవిరాజ విరాజితములో 14 స్థాన
ములో నొక యతిని, మానినిలో 7-13-
19 స్థానములలో మూడు యతులను
బాటించినారు.

నన్నయగారి వలెనే పోతనగారు
కూడఁ గొన్ని పద్యముల నర్థించుప్రాస
ముతో నడిపించినారు.

రాఁడా- లేఁడా- ఈఁడా- కాఁడా

(1-283)

వీఁక- తోఁక- మ్రోఁకరిల- సోఁకోర్వక

(8-161)

ఆ కట - వీక - తాక - కూ కటి

(9-241)

వీక - కూకటులు - తాకించి-అకన్

(9-434)

పోడను - రాడను - లేడను - (ఆ)

న్నాడను (10-1-1727)

తాకి - ఊకున - తాకఁగ - అకఁ

(10-2-436)

దుష్కర ప్రాసములు, సంత్యాను
ప్రాసములు, యమకములు నెక్కుకొని పద్య
ముల నవలీలగా నడిపించుటలో నాంధ్ర
వాఙ్మయమునందుఁ బోతనగారి దగ్రతాం
బూలము. సవిస్మగ్ధ ప్రాసముతో హేల
గానడిచిన యీ క్రింది శార్దూల మాంధ్ర
వాఙ్మయములో నత్యుత్తము.

దుఃఖంపంబని లేదు పొమ్ము! బలం
దోహంబులందెమ్ము! చే
తఃఫేవం డెడలంగరమ్ము! రిపులన్
దండింపు కాదేని భూ
స్వఃభేలజ్జన మెల్ల మెచ్చన్మన
శాశ్వత్సత్తున్ నూపి మే
దఃఖండంబులు భూతముల్ దినఁ దను
త్యాగంబు సేయందగున్.

(10-1-1576)

దుష్కర ప్రాసములు, సంత్యాను
ప్రాసములు గల పద్యములు భాగవత
ములోఁ గుప్పలు తిప్పలుగాఁ గలవు.
ఈ క్రింది పద్యములో దుష్కరప్రాసము,
అంత్యాను ప్రాసము, ముక్తపదగ్రస్తము
మూడింటిని వాడి చూపినాడు.

అన్యసుపూజ్య! నీ జనకుఁ

దైహభీమన్యఁడు భూవరేంద్ర మా
ర్థన్యఁడుఁ ధన్యమార్గక

దంబ విదారిత వైరి పీఠరా

జన్యఁడు జన్య భీతగురు

పైన్యఁడు పైన్య సమాహనాథ దృ

క్ష్మాన్యఁడు మాన్య కీర్తిమహి

మం దనరెం గురు వంశకర్తయై.

(9-674)

భాగవతములో శ - స పాసము
(8-575) న-ల ప్రాసము (10-2-68)
(11-17) ౭-ల ప్రాసము గ్యాచిత్క
ముగాఁ గన్పట్టు చున్నవి. శకట రేఖ
చ్చార్ణము తిక్కన నా.టికే సడలినది.
పోతన రేఖశకట రేఖ సాంకర్యము
గావించె నని యప్పకవి, కావించలే దని
కూచిమంచి తిమ్మకవి. కూచిమంచి వేంకట
రాయఁడు నభీప్రాయ పడిరి. పీఠశ్రద్ధ
విజయము నందును భాగవతము నందును
గేవలశకట రేఖముతో నడచిన పద్యము
లెన్నియో కలవు. ఒకే పదము నుధయ
రేఖములతోఁ దిక్కన భాస్కరాదులు
వాడఁగా నప్పకవి యుధయ రూపముల
నంగీకరించినాడు. అట్లే పోతన ప్రయో
గములందుఁ గూడ నంగీకరింప వలయును.

కన్నడ భాషలోఁ గూడ శకటరేఖ
చ్చార్ణము గలదు. దీనిని వారు రశ-కు
శ్శియని యందురు. వీనికిఁ బ్రాసమైత్రి
లేదు. కాని యచటఁ గూడఁ బ్రాసీన
కవి ప్రయోగములలో సాంకర్యము గన్ప
ట్టుచున్నది. 12 వ శతాబ్ది నా.టికే యీ
శ్రద్ధ ము.తరించినది గానఁ దన కావ్య
ములో రశ - కుశ - క్షశ ని య మ ము
పాటింపలే దని గిరిజా కల్యాణములో
హరిహరుఁ డను కర్ణాటకపి యిట్లు చెప్పి
నాడు.

నోడు వాడొందక్కర మను

మాడువాడుచ్చరణగరిదుమాటుం తెఱనం

తోడె కవితతి విచారిస

బేడదటుం అశకుశశ్శశం గళనిదహోశ్శ॥

(గిరిజా - 1-32)

శ సప్రాసమును దిక్కన భాస్కరా
దులు వాడినారు. న-ల ప్రాసము నెఱువ
శ్రీనాథాదులు వాడినారు. పోతనగారు
వాడిన యతులు, ప్రాసములు, సంధులు,
సమాసములు ప్రాసీన కవులు వాడినవే.
అధికము కూచిమంచి వేంకట రాయని
'సుకవి మనోరంజన' ము నందును,
శ్రీదీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారి 'భాగ
వతపాఠపరిశోధనము' నందు నను సంధి
యము.

శ్రీచెళ్ళచెళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారు
'పోతనామాత్యుఁడు యతిప్రాసములలో
నొక దానినే సీసములలో గీతులలో వాడు
నాచారము కలవాడని తలంచి పోతన
భాగములను బరుల పూర్ణములను వేలు
చేయసమకట్టిరి. పోతన యతినియతితో
నెక్కువసీసములు వ్రాయుట వాస్తవము.

ఊహించి రాముండు గోహిణి కొడు
కంచు (10-1-9)

అను సీసములోఁ బ్రాసములు, నెక్కు
గీతిలో యతులును గలవు. కాని యట్టి
ప్రాసనియతి గల సీసములు భాగవత
ములోఁ గ్యాచిత్కములు. దీని తరువాత
యతినియతి గల సీసములో-

గోరూపయై బ్రహ్మజేరబోయి
(10-1-14)

అని యొక్కనోటఁ బ్రాసయతివాడఁ
బడినది. దీనిని బట్టి పోతన సాధాగ
ముగా సీసములను యతి నియతితోడనే
నడిపి ననియుఁ దప్పని సరియైనచోటఁ
ప్రాసయతి కూడ వాడె ననియుఁ దలంప
వలయును. భాగవతము నందలి సీసనియ
ములను బట్టి ప్రబంధముఁ బోతన
రచితముగా దను వాదము సమంజసము
గాదు.

మహాకావ్య లక్షణములు:-

మహాకావ్యంబునంబోలె సగల మృదు
లతాకలితంబై (1-39) సగ్గ బంధ
కావ్యంబు కన్ననువుఁ గంభీర మధురంబై
(9-280). ముక్తకవి విలసంబునంబోలె
బహుప్రబంధ భాసురంబై (16-11082)

ఇవి పోతనగారి స్వీయ కావ్యలక్షణ
ములు. సగలత, మృదులత, మధురత,
భాగవతములోఁ బ్రతి పద్యమునందును
గన్పట్టును. భారతమును బ్రబంధ మండ
లిగాఁ దిక్కనగారు రచింపఁగాఁ బోతన
గారు భాగవతమును బహు ప్రబంధ
భాసురముగాఁ దీర్చిదిద్దినారు. ఇందలి
ప్రహ్లాద చరిత్రము, గజేంద్ర మోక్షము,
క్షీ సాగర మథనము, వామన చరిత్రము,
అంబరీషోపాఖ్యానము, శ్రీరామచరిత్రము
హనురామ చరిత్రము, దుష్టంతో
పాఖ్యానము, రుక్మిణీ కల్యాణము, శమ
తకోపాఖ్యానము, నరకాసుర వధ
బాణాసురకథ. కుచేలోపాఖ్యానము
మొదలగునవి ప్రత్యేక స్వతంత్ర కావ్య
ముల వలె నొప్పుచున్నవి ఆలంకారికుల
చెప్పిన యష్టాదశ వర్ణనములు భాగవ
ములోఁ గలవు. ప్రబంధకైలిలో మహ
పురాణమును నడిపించిన ఘనత పోత
కొక్కినికే దక్కిను.

ఇందిందిగాతి సుందరి

యిందిందిర చివర యున్న దిందింద కుధ

బిందించువంక! యను క్రియ
యిందీవర వీధి మ్రోసె నిందించుచు.

(9-603)

మాకందర్పుని శరములు
మా కందము లగుటఁ జేసి మాకందముల్
మాకందములను వైవడి
మాకందాగ్రములఁ బికనమాజులు లలి

కాన్. (9-610)

కామతంత్ర దీక్ష కలకల జోక కం
దన్ను డాక విటుల తాల్చి పోక
చకిత చక్రవాక సంప్రేత జనలోక
రాక వచ్చి మేలు రాక యగుచు.

(10-1-964)

ఇటువంటి పద్యములు ప్రబంధము
లోఁ గూడ దర్శనములే. పోతన యిటు
వర్ణనములు. సూర్యోదయ సూర్యాస్త
మయ చంద్రోదయాది వర్ణనములు మనో
హరములై యందలి కల్పనలు లోకజ్ఞతను
జాటుచున్నవి. పోతనగారి కల్పనాచాతు
రికి రెండుదాహరణములు.

సుందర సాయం సంధ్యా
వందన విప్రార్ఘ్య నోయ వజ్ర హతోద్య
న్మందే హాసుర రక్త
స్యంధిము క్రియఁ గెంపు సాంపెసఁగె
నపర దిశన్. (10-1-1290)

అందమయిన సాయం సమయములో
సంధ్యా వందన మొనర్చు బ్రాహ్మణు
లిచ్చెడి యగ్న్య ప్రదానము నందలి జలము
ల నెడి వ జాయుధములచేఁ గొట్టఁబడిన
మందేహ రాక్షసుల యొక్క రక్తి ప్రవా
హము వలెఁ బడిమటి డక్కున నెట్టిని
సంధ్యాకాంతి యొప్పినదని భావము.

“తేనె సురా ఆదిత్య మభిద్రవన్ ...
అధయదపః ప్రయుంక్తే తా విప్రహో వశ్రీ
భవంతి. తా విప్రహో వశ్రోధూర్వా ఆసురా
నపఘ్నుంతి.” (షడ్వింశ-4-శ్లో 5 ఖం)
సూర్యుని యొక్క మార్గమును మందేహు
లను గాక్షసు లడ్డగింతురు. సంధ్యా
సమయములో బ్రాహ్మణు లిచ్చు నర్ఘ్యము
నందలి జలబిందువులు వజ్రాయుధములై

యా రక్కసులను విదళించి సూర్యనక్ష
ద్రోవ చేయు నగు షడ్వింశ శ్రుతి నను
సరించి యిట్లు వర్ణింపఁబడినది. ఈపద్యము
పోతనగారు నిత్య సంధ్యా వందనాది
కృత్యములం దెంత నైష్ఠికులో నిరూపించు
చున్నది.

అయిత వజ్రసీల మణి

హాట నిర్మిత హస్త్య సాధ వా
తామన గంధ నిర్గత సి

తాగ్గ మహాగణ ధూప ధూనునుల్
తోయద పంక్తులో యనుచు.

దుంగ మహారహ రవ్య శాఖలం
జేయుమి నుండుఁ దాండవ వి

శేషము లప్పరిఁ గేక సంభ్రముల్.

(10-1-1597)

ద్వారకా కట్టమునందు మణులు
పొదిగిన బంగారు మేడలయొక్క కిటికీల
నుండి తెల్లని యాకాశముపై వ్యాపించు
నగరువస్తుల పొగలను జూచి మేఘము
లనుకొని యెత్తెనెట్లొక్కొక్కపై నెమిక్కు
తాండవ మాడు చున్న వంట -

ఇట్టి కల్పనయే శ్రీహర్షుని నైషధము
నందును గలదు.

రాజ్ఞి కృష్ణ లక్ష్మణ ధూపజ ధూమాః
పూజయ త్యహిరిపు ధ్వజ మస్త్రిక్
నిర్యయుంభవ ధృతా భుజగా భీ
ద్యుళో మలినితా ఇవ యైః

(నైష. 21-41)

నలమహానాజ శివపూజ ముగించిగరుడ
ధ్వజుడగు విష్ణునిపూజ మొనలుపెట్టఁగా
గరుడనిఁ జూచి భీతిచే దుర్యోమలినీ
కృతిములై కిటికీలనుండి బయటకుఁ బాలు
చున్న శివాధరణము లైన పాముల వలె
నగరువస్తులపొగలు వచ్చిన వని భావము.
శ్రీహర్షుని నుగరువస్తులపొగలు పాముల
వలె నుండఁగాఁ బోతనగారి యగరు
వస్తుల పొగలు మేఘముల వలె నున్నవి.
శ్రీనాగండి నైషధశ్లోకమును దెనిగింప
లేదు. పోతనగారి కల్పనను మఱి రెండు
చోట్ల వాడుకొనినారు. పోతనగారి

పద్యములో - సోగసును గ్రసించి రామ
రాజ భూషణుఁడు -

శత పత్రేక్షః వెంట నెరిసిన వసు

త్వృ పాలకా లోకమున్

బ్రతికోధింసఁగఁ జాలదయ్యె భువన

ప్రాంతోరు కాంతారవే

ల్లిత వల్లీ వలయంబు తచ్చిరుగపా

భీ నిరదాభీ మిశ

న్నుతి కేళీరసశేకి లోక గరుడు

స్థిలస్థుగు ల్లోలమై. (కను. 8 75)

అనుపద్యమును రచించినాఁడు. ప్రకృ
తము నను సరింతము.

పోతనగా చాచిత్య దృష్టితో
నెంతటి యల్లలమై నను గప్పిపుచ్చఁ

గలరు.

చంచత్సల్లవ కోమల

కాంచన నవరత్న ఘటిత కంకణ రుచిలో
దంచిత కర సంఘాదిత

పంచాయుధ గేహ లగుచుఁ బడఁతులు
వగునన్. (10-1-839)

ఇది గోపికా వస్త్రాపహరణ ఘట్టము
లోనిది మూలములో “పాణిభ్యాం యోని
మాచ్ఛాద్య” (10-పూర్వ భా -22-17)
అని యున్నది. పోతనగారు దీర్ఘ సమా
సము వాడుటచే నల్లలము స్ఫురింపనే
స్ఫురింపదు.

శిశువుని బాల్య వర్ణనములోఁ జిన్న
పిల్లల లక్ష్మణులు తెల్లు వర్ణింపఁబడినవో
చూడుఁడు.

చుంచెనుగుఁ బాలు ద్రావుము

దంచితముగ ననుడుఁ బాలు ద్రావి జన
నితోఁ

జుంచెనుగ దనుచు తీలా

చుంచుండై యతఁడు చుంచుఁ జూపు
నరేంద్రా !

నెలగోల పట్టుకొని జల

కలశములో నీడఁ జూచి కలశయుతుండై
నెలగోలఁ బాపఁ దొకఁ డిదె

తలఁచెన్ నను గొట్ట ననుచుఁ దల్లికిఁ
జెప్పున్.

భిక్షులు వచ్చెద రేడ్చిన
భిక్షా పాత్రమున వైచి బెగడించి నినున్
శిక్షించెద రని చెప్పిన
భిక్షులఁగని తల్లిఁగనియు భీతిల్లు నృపా!
స్తంభాదికంబులు తనకు నడ్డంబైన
నిట్టట్టు నని పట్టనని వాని
నీ తప్పు నైదింపు మింక దొంగిలఁ బోవ
నేనని మును ముట్ట నేడ్చువానిఁ
గాటుక నెఱుంగుఁగఁగన్నులు నులుముచు
వెడలు కన్నీటితో వెగచువాని
నే దెసవచ్చునో యిది యని పలుమాలు
సురుగుచుఁ గ్రేఁగంటఁ జూచువానిఁ
గూడఁబాటి పట్టుకొని వెఱపించుచుఁ
జిన్ని వెన్న దొంగ నీక్కన ననుచు
నలిగి కొట్టఁ జేతులాడక పూఁబోడి
కరుణతోడఁ బాలుఁగట్టఁ దలచి.

ఇట్లనియె.

వీరవ్యయ ? శ్రీకృష్ణులు
గారా! యెన్నఁడును వెన్నఁ గాన రఁట
గదా!

చోరత్వం లించుకయును
నేర రఁట! ధరిత్రి నిట్టి నియతులుగలరే?

ఈ పద్యములు చదువుచున్నప్పుడు
యశోదాకృష్ణులు మన కన్నుల ముందుం
చురు. ఇట్లెన్ని పద్యములని చూపఁ
గలము? పోతనగారి కవితా సౌందర్య
మనుభవైక వేద్యము. అందువలననే రస
గంగాధర కావ్యుడు - “లోకోత్తరత్వం
చాహ్లాదగతి శృమత్కారత్వా పరపర్యా
యోఽనుభవ నాక్షికో జాతి విశేషః
కారణం చ తదవచ్చిన్నే భావనావిశేషః
పునః పున రను సంధానాత్మా” యని
నుడివివాడు.

పూర్వకవులయనుకరణములు :-

పోతనగారు నిజ జీవితములోఁ బర
భాగ్యోప జీవులు గానట్లే కవితా జీవిత
ములోఁ బర కావ్యోప జీవులును గారు,
ఇతిర కవలవలెఁ బర పద్య పరిభావ
పశ్యతో హరివృత్తి నవలంబించిన వారు

కారు. సుమారు 9000 గద్య పద్యములు
గల భాగవతములో 20 లేక 25 తావు
లందు మాత్రమే పూర్వకవుల యనుకరణ
ములు కన్పట్టును. సంస్కృతములో బాణ
మహాకవి ననుకరించి యొక్కవ వచన
ములు వ్రాసినను బాణుని వాక్యములను
వైకొనలేదు. పోతనగారి వచనములు
పఠించునపుడు దండి పదలాలిత్యము,
బాణుని ప్రౌఢి గెంతును గన్పట్టును.
అచ్చతెనుఁగు పదముల తోడను సుదీర్ఘ
సంస్కృతసమాసముల తోడను, శ్లిష్టప
ముల తోడను, ముక్తపద గ్రస్తముల
తోడను వచనములు రచించి “నేనందఱు
మెప్పింతు” నను ప్రతిజ్ఞను సార్థకము
చేసికొనినారు. సర్వలఘునందములవలె నే
వచనములో “విశద మదకిల కరటి కట
తట జనిత మదనలిల కణగణ విగళితదళ
శతినయన భుజసరళ మిళిత లలిత నిఖిల
దిగధిపతి కుభకర కర కనక కటక ఘటిత
మణి సముదయ సముదిత” (8-447) యని
సర్వలఘు వాక్యములు వ్రాయుట వారికిఁ
బ్రయము. భాగవత వచనముల వంటి
వచనము లాంధ్రవాద్యయములో మఱొచ్చ
టను గానరావు. ఇప్పుడు పోతనగారు
పూర్వకవుల నెట్లనుకరించిరో యిందుక
పరికిలింతము.

బ్రహ్మన్న ధయనస్య నైవేద్యమయ
స్తాష్ట్యం బహిః స్థీయతాం
స్వల్పం జల్ప బృహత్తే! జడమతే
నైవా సభా వజ్రణః
స్తోత్రం సంహర నారద! స్తుతి కథా
లాపై రలం తుంబురో!
వీతాకల్లక భల్ల భగ్న హృదయః
స్వస్థోన లంకేశ్వరః (హ.వా.9-45)
అను హనుమన్నాటక శ్లోకమునకు
ఛాయగా -

కోలాహలము మాని కొలువఁడి సుగలాగ!
తలఁగి దీవింపుఁడి తిపసులార!
ఘన రెత్తకుఁడునిక్కిపన్న గేంద్రములార!
ప్రణతులై చనుఁడి దిక్పాలురార!

గానంబునేయుఁడి గంధర్వవరు లార!
నందడిఁ బడకుఁడి సాధ్యులార!
యాడుఁడి స్సత్యంబు లప్పశోజనులార
చేరిక మ్రొక్కుఁడి సిద్ధులార!
కుద్ధకర్పూర వాసితసురభి మధుర
భవ్య నూతన మైరేకు పాన జనిత
సుఖవిలీనత నమరారి సాక్కినాఁడు
కాంతిలే దండు నిచ్చూఁగ బారులధిప!
(7-101)

అను పద్యము రచింపఁబడినది.
లాలనా ద్భవానో దోషా
స్తాడనా ద్భవానో గుణాః |
తస్మాత్ పుత్రించ శిష్యంచ
తాడయే న్న తు లాలయేత్ ||
అను చాణక్య నీతి ద్వాదశ శ్లోకమునకు
లాలనమున జహు వోషము
కోరిం బ్రాపించు దాడనోపాయముల
జాల గుంబులు గలుగును
బోలురకును దాడనంబ పథ్యం బరయన్
(10-1368)

అని యనువదించినాఁడు.
సతాం హి సందేహ పదేషు వస్తుషు
ప్రమాణ మంతఃకరణ ప్రవృత్తియః
అను కాళిదాసుని వాక్యమును
‘మనోభావ మొక్కటియే ప్రమా
మభావ్య భావ్య పరీక్షకన్’ (9-532)
అని తెనిగించినాఁడు.

కన్నడ మహాకవి యగు రుద్రగట్ట
రచించిన జగన్నాథ విజయము నందఁ
ఉదరమె తొట్టి లాగ భువ
నత్రయమం నెఱ తాల్చి దేహివ
ర్గద కృత పాప పుణ్య ఫల
మంసలె తూగు వ కర్మ సాక్షియం
పదులె తొట్టిలాళ్ పడిసి
తూగిద గమ్యుత జో! మహాత్మ్యో!
సదమల బోధజో! పరమ జో! హరిజో!
యెనుతుం లతాంగి యర్ (8-388)
అను పద్యము నందలి సాగమును గ్రహించి
జూజో! కమల దళేశ్వర!

ప్రబంధ వర్ణనల కాద్యు యు ఎఱ్ఱన

- శ్రీ మంతెన సూర్యనారాయణరాజు.

ఎఱ్ఱన మహాకవికి గల వర్ణనాప్రియ త్వము గురించి చర్చ సాగించే ముందు ఆయనచే రచింపబడ్డ కృతు లేమిటో తెలుసుకోవాల్సిన అవసరం ఎంతైనా వుంది. అరణ్యపర్వ శేషము, నృసింహ పురాణము, రామాయణము, హరివంశము, అను నాలుగు ఉద్గ్రంథములు వ్రాసెను. అరణ్యపర్వ శేషమును మాత్రము నన్నయ పేరుననే పూరించి రాజరాజనరేంద్రునికే అంకిత మొసంగెను.

నన్నయ రచించి వదలిన భాగమును పూర్తి చేయు భాగము వహించిన వాడు కావునను. తక్కిన ఆశ్వాసములను రాజ రాజనరేంద్రున కంకితములై యుండుట వలనను, శేషభాగమునుగూడ నన్నయ అభిమతము ప్రకారమే పూర్తి గావించెను. ఇట్లేతడు నన్నయవలె సంస్కృత బహుళ మైన రచనతో మిక్కిలి నేర్పుతో ముగించి 'ప్రబంధ పరమేశ్వరుడను' నామము సార్థకముచేసికొని కవిత్వము వారిలో నొకడయ్యెను.

మిగిలిన గ్రంథములైన రామాయణ. హరివంశముల నీ కవి ప్రోలయ వేమారెడ్డికి అంకితము చేసెను. ఎఱ్ఱన కృతిగా చెప్పబడుచున్న ఈ రామాయణము అల

భ్యము అందలి కొన్ని పద్యములను మాత్రమే వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించిరి. నృసింహ పురాణమును అయ్యోబల నరసింహస్వామికి అంకితము గావించెను.

శంభుదాసుడు హరివంశము నెప్పుడు వ్రాసెనో చెప్పటకు అధారములు ఏమి? చాగంటి శేషయ్య, వీరేశలింగంగార్ల అంచనాల ప్రకారం శ్రీ. శ. 1315-1325 ల నడుమకాలములో అరణ్యపర్వ శేష, నృసింహ పురాణములను రచించి యుండును. అయిప్పిమ్మట 1330-1340 నడుమకాలములో రామాయణ, హరివంశ ములను రచించి యుండును.

అరణ్య పర్వ శేషము

జక్కనకవి తన 'విక్రమార్క చరిత్రము' వ్రాయుచు ఎఱ్ఱనను గుఱించి 'ఈ త్రయి దాఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరుడై విరచించె శబ్దవైచిత్రి నరణ్య పర్వ శేషము' అన్నాడు, ఎఱ్ఱన నన్నయ యితహాస శైలిని, తిక్కన నాటకము శిల్పమును స్వీకరించి తన వంతు భాగమును కడు సమర్థతతో నిర్వహించెను. ఈయన అరణ్యపర్వ శేషములో 'వైవస్వత చరిత్ర, ఇంద్రశామ్య పాఖ్యానము, దుందుమార చరిత్ర పతివ్రతా చరిత్ర, ధర్మవ్యాధుని ధర్మములు, కుమారసంధివము, సావిత్రి చరిత్ర - వంటి కథలను ప్రబంధ శైలిలో రచించుటచే ఎఱ్ఱన ప్రబంధ పరమేశ్వరుడైనాడని శ్రీ ఆరుద్రగారు అనినారు తొలుత వాద్యేవిని స్తుతిస్తూ.

'అంబనవాంబు జోజ్వలక

రాంబుజ కారద చంద్ర చంద్రికా

డంబరచారుమూర్తి ప్రక

టస్సుట భూషణ రత్నదీపికా

మంబిత దిగ్విభాగ శ్రుతి

నూర్తి వివిక్తని జప్తభావభా

వాంబరపీఠి విశ్రుతి విహారి

నమంగృహ జూడు భారతీ! అన్నాడు.

ఎఱ్ఱనగారు అనగానే ఆయన కవిత్వం వర్ణనా కాశలంతో ఉంటుందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. నన్నయభట్టు వర్ణించిన శరద్రాకాచంద్రికలతో మైమరచుచుండిన 'ఆంధ్రకాలిక్' స్ఫురదరుణాం కురాగరుచి' చూపి యెఱ్ఱన మెలకువ తెప్పించెను. వగ్గ ఋతువు శరద్భతువుగా పరిణమించిన తీరు ఎఱ్ఱన కడురమ్యముగా వర్ణించినాడు

'నానాంభాపటలంబునం బృఘుపయో

ధారావలిం గార్చిగ

గ్రానిగోషము బృంహిత చ్చలనఁ బ్ర

చ్ఛదించి వ్రాన్మట్టయో

గానకంబు శరద్భయంబున ని గూ

ధాకారతన్ దిగ్గెనో

గానోప్పాగమదోత్కట ద్వీరద సం

ఘంబుల్ వనాంతంబునన్'

(అ. ప. 4 వ ఆ- 144 ప)

ఈ పద్యములో 'చార్చి' అన్నపదము 'చాచి' యనియుండవలెను. పృథు పయో ధారలన్ అనియుండవలెను. పృథుపయో ధారలన్ దానాభిః పటలంబునను, గ్రానినిగోషమును, బృంహితమునను గాచి కొని శరద్భయముచే మేఘములు ఆకాశమును వీడి యడవులలో మదపు టేనుఁగులవలె తిరుగుచున్నవి. మదపు టేనుగులు ప్రచ్ఛన్నవర్షా మేఘములుగా నుత్పేక్షింపఁబడినవి. 'వారిధారల నని వారిత నిర్గళిత గాన ధా'లని మూడవ ఆశ్వాసమున కిదివ పద్యములో నన్నయ కావించిన వర్ణనకిది యవస్థాభేదముననుసరించి చేయబడిన రూపాంతర కల్పన, అచ్చటి భ్రాంతి యిచ్చట ఉత్పేక్ష యైనది.

శ్రీరాముడు రావణుని సంహరించిన తరువాత విభీషణాదులు జూనకి నాతని

'నో! మృగరాజ మధ్య! నో నో కృష్ణా!

నోనోపల్లవ కరపద

నోనో! పూర్ణేందు వదన! నోనో యను

చున్. (10-1-189)

అను పద్యమును రచించినాడు.

కవితా విషయములో రుద్రభట్టునకుఁ బోలినట్ల నెక్కువ పోలికలు గలవు. ఈ విషయమును గర్హటక సాహిత్య దర్శనములో సోదాహరణముగా నిరూపించితిని.

(స శేషము)

పాలికిఁ దెచ్చి దేవా! దేవింబరిగ్రహింపు
మని ప్రార్థింపగా రాముడు' పరిభవంబు
నకు ప్రతీకాగంబుగ వైరి గూర్చితినిగాని
నీ కొఱకుగాదు నిన్ను నిక్కంబునొల్ల'-
నీకు నిష్ఠమైన కడకు నేను మరె కనోర
వాక్యము లాడిన నామె మూర్ఖుల్లి కొంత
వడికి మేల్కొనినది. ఇచ్చట తిక్కన
తన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున లక్ష్మ
ణుని సంభేదము విన్నప్పటి సీతవలెకన్నట్లు
చున్నది.

'పడతి మెల్లన మఱికొంత వడికిఁ దెలిసి
యలసమూర్తి యై దండి నక్ర లదులఁ
గలుమొగి డించి వసుమతీపాలుఁ జూచి
యెలుఁగు శక్తుకఁ దగులంగ నిట్టులనియె
(అ. ప. 7 వ ఆ. 160 ప)

సత్యవంతుడు తన వెంట నాణ్యమునకు
వచ్చిన సావిత్రికి అందలి కమనీయ కమ
లినీకల్లోల పీఠులకడలెడు రాయంచలను,
బహు పుష్ప తతులచే నొప్పు తరులతాదు
లను జూపుచు మధుర ఫలములను గొని
గరిడియ నిండించి కాష్ఠదళసంబుఁ జేయ
దొడంగి శ్రమపడి గొడ్డలి పడవైచి, నిరం
తర నిశ్వాసవేగవికల్గవదను డగుచు
సావిత్రినిఁ జూచి-

'ఒడలు వశంబు గాదు భ్రమ

నొందినట్లు మనంబు దూలెడిం
గడంగి శిరంబు హులవిశి

ఖప్రకిరంబున నించివట్టి ద

య్యెడు నిలువంగ నోర్య నొక

యించుక నేపు శ్రమంబు దీఱిని

య్యెడ శయ నింతునావుడు సి

తేక్షణ మెత్తని సంభ్రమంబుతోన్,

(అ. ప. 7 ఆ - 215 ప)

ఎఱ్ఱన -మన స్తత్వమును నిరూపించుచు
చేసిన స్వాభావిక మైన కర్ణవనిది.

నృసింహ పురాణము:-

ఎఱ్ఱన శంభుదాసుడైనను విష్ణు తత్త్వి
పారవశ్యమున ప్రహ్లాదాని వలె భగవన్నా
మస్మరణము చేయు అకార వాచ్యుడగు
విష్ణువును తన పద్యముతో ననువగునతి
మట్టుకు అకారముతోనే వర్ణించుచు
పోవును. అధవ, అధోక్షజ, అక్షయ,
అప్రమేయ - అని సాగిపోవును, అందు
చేతనే అదే భావముతో 'ఆవ్యయి
నమ్యతున్' అదిదేవు డంబు జాక్షుడ
ధోక్షిజా డక్షిణుండు' అంటా డీ కావ్య
ములో.

ఒక విధంగా చెప్పాలంటే ఆంధ్ర
భాగవతమునకు మాతృకయగుసంస్కృత
భాగవతములోని విజ్ఞాన వాక్యములకును,
విష్ణుపురాణమునకును పోలిక యున్నది.
ఎఱ్ఱన పద్యములు కొన్ని పోతన కవితలలో
కమలములవలె విరియబూచినవి. పుష్టా
దుడుస్వకాలములంగను విష్ణుచింతాతన్మ
యుడైయుండె ననుటకు ఎఱ్ఱన, పోతన
లెట్లు వ్రాసినారో పరికించినచో తెల్ల
మగును.

'కుడిచినపుడు నిద్రాకూరిన యప్పుడు
మేలుకొనిన యప్పుడు మెలంగునపుడు
విష్ణుకీర్తనంబు విష్ణుచింతయకాని
పలుక నొందు బుద్ధి దలప డొందు'

(నృ. పు. ౩ వ ఆ - 150 ప)

'పానీయంబులు గొవుమన్ కుడుచుచున్
భాషించుచున్ హాసరీ

లానిద్రాదులు నేయుచున్ కరుగుచున్

క్షించుచున్ సంతతి

శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళి

చింతావృతా స్వాద సం

ధానుండై మరచెన్ సురారి సుతుడే

తద్విశ్వమున్ భూకరా!' పోతన.

నృసింహపురాణమున భక్తితో కూడిన
కాంతరస మంగి యైనది. కథయందు శృం
గారమున కేమాత్ర మనకాశము కలిగి

నను, ఎఱ్ఱన దానిని బెంచిరమ్య రమణీయ
వర్ణనలతో నిండించి తన రసబుద్ధితను వెల్ల
డించెను. గ్రంథాగ్రంథమున వెకుంతపుర
మందును, లక్ష్మీనారాయణుల కేలి వర్ణం
చుసందర్భమునను, సింహాద్వైత కళిపుని
తపసు నచ్చగలు' తమ విలాసముచే భగ్న
మొగుచ్చవట్టిసమయమున నీలావతీసోదన్యా
కళిపుని చిగ్రికా విహంగము. సురాపా
నాగి వర్ణనలందును యాకవికి గల రసం
లుపత స్పష్టమగును. అప్పరసల యాట
పాటలను చక్కగా వర్ణించుటచే నీకవికి
గీత వాగ్యాని లలితకళలపై గల యాసక్తి
తెలియుచున్నది.

'అమృతంబు సోనపై నడరినట్టి పాట
చెన్ను న మోడులు చివురుబెత్తె
మారుతాహతి వేగ మోకులు తలఁచు
దొడఁగెను గాక మాధుర్యమునకు...
(నృ. పు.)

ఇంకనూ ఎన్నో వర్ణనలు కలవు. అన్ని
తెల్పుట అసాధ్యము.

హరి వంశము:-

ఎఱ్ఱన సంస్కృత హరివంశమును భా
తాంధ్రభరణ పద్ధతి నే యనుసరించియు,
వదించెను. విషయమును తగుమాత్రము
సంగ్రహ పరిచి మూలకథలను రిచి
చెను. కొన్నిటిని పెంచి, కొన్నిటిని
కొంత మార్చినసోచితముగా, తెనుగువన
ముట్టిపడునట్లు తీర్చిదిద్దిన ఎఱ్ఱన చాల
మను బ్రేచిత్యము ప్రదర్శించె నని
చెప్పును.

ఉపాపరిణయమున నీతిడు వర్ణించిన
నూతన పహువదుల ముగ్ధ శృంగారి,
ప్రణయ, భావములను, చిత్ర ప్రభవాత్మ
పోషణమునునిట్టిని. శ్రీకృష్ణునితేకరద్రా
భివర్ణనమును యశోదా దేవదేవుల మాతృ
భావమును స్వభావసద్భముగా చిత్రంప
బడి పోతనామాత్యుని భాగవతరచనకు
ఒకవడి యైనది. శ్రీకృష్ణునకు యశోదా
దేవి పాలుపోసి, వెన్నపెట్టిన విధమును

గొలుడు చిరిసివేస్తూ చేయూతు పోడు
 ండ్లలో దూరి వెళ్ళి దొంగిలించుటయను
 సయము నెజ్జనవిపులముగా వర్ణించెను.
 మదముతో గడ్డునకు పెట్టి మూతిజిడ్డు
 రాముఃకు మేనఁజమరియమ్మనిత ముక్కు
 లయనిమిరి యేనుగున్న వేలగపండు
 గాగ నొప్పుఁ గృష్ణుడు చారునయను
 డగుచు'

(హరి పూ 5 వ ఆ. 197వ)

కృష్ణుడు వేలపం గూలం జేయగా
 రాకుపడుచూ... పిక్కలు యశోద
 కింతవచ్చి చెప్పిన విధములు భాగవత
 మనంను పోతిన గారనుకరించినారు.

పిక్కడి కేనియు పోయెద
 పక్కప్తపు పాటుపడగ వేర్వమికను నీ
 పొక్కపుఁ గొడుమను నీచను
 పక్కతవై సుక్కుమాని యుండుము
 నమ్మిన్'

(హరి. పూ. 5 వ ఆ 204)

ఈవిధమైన పద్యములను పఠించియే
 బోలు 'ఇందలి ప్రతిపద్యమూ అమృ
 తపు గుణిక' అని కీ శే పురిపండ్ అప్పల
 యామిగారన్నాడు. హరివంశములో ఎఱ్ఱన
 రత్నాలశోధిను పదిపాళ్ళలలో వర్ణిం
 చును. శరదృహవ్రత ఆకాశము రాజ
 యహ్నుములతో నొప్పునట. పది కపిగారి
 ననుభూతికాబోలు.

మునువన్నోడక ధాగలన్ మదముతో
 మూర్తాభిషేకంబు
 గాని కుభ్రాభి కరిట శోభి యగును
 డుభ్యన్మగాభావశిల్
 పనహంకరజంబులై మెరయగా
 కాంతేందు బింబాతప
 గ్నిరూఢిన్ శరదం బరం బమరెను
 ద్యద్రాజ చిహ్నంబులన్'

అదియునుం గాక సముద్రపు కెరటము
 లను కాగిలించుకొనటకై యుత్తలపడు
 మన్న ఏరుల నిట్లు వర్ణించుచున్నాడు.
 'తెలిసవ్వలో కలిదమ్మి నెమ్మొగములన్
 పిక్కున నీ చూడుచూ'

పులుదానై మదలోం భృంగరచన
 లొప్పూర పీచీ భుజా
 వలియాలింగన కేలి కత్తలపడన్ వా
 ర్థన్ దగన్ కూడు చో
 గలకట్టేరి తనరెచ్చ నేరులు శర
 త్కల్యాణకుల్యా కృతిన్'
 (హరివంశం)

ఇలా ఎఱ్ఱన పద్యనాట్రాయత్వాన్ని ఏక
 రుపు పెడుతూ పోనే ఎంతైనా మిగిలి
 ఉంటుంది. ఏతావతా చెప్పేదేహంలే
 ఎఱ్ఱన 'వాసిన రామాయణం గురించి
 ముచ్చటించాల్సిన స్త్రీ అది కూచిమంచి
 తిమ్మన కవికాలము వరకూ వుండినట్లు
 పెద్దలు చెబుతారు. దానికి తిమ్మన తన
 'స్వలక్షణ సాంస్కృహము'లో ఎఱ్ఱన
 రామాయణములోని వని వేర్కొన్న
 తొమ్మిది పద్యములే ప్రత్యక్ష సాక్షులు.
 వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పారిశ్ర
 లిభి భాండా గామునుండి సేకరించిన
 ఇరువూ ఎనిమిది పద్యములను అచ్చ
 త్రించి ప్రకటించిరి. వేటూరి శివరామ
 శాస్త్రిగారుకూడ మరికొన్ని పద్య సుపా
 దించి వావిళ్ళవారు ప్రకటించిన హరి
 వంశములో నుత్తిం వంబు యారుపద్య
 ములను రామాయణములోని వని
 వేర్కొంటూ ప్రకటించి యున్నారు.

హరివంశము పద్యనాటికమైన కైలిలోనే
 గిట్టకాదు ఎఱ్ఱన. జాతీయములు, సామ
 సులు, మడికాగములు ముదుటలో కూడ
 కడుసూక్ష్మ డీచున. ఈచున నూర్తి
 వైచిత్రిని శ్రీనాథ మహాకవి 'కాశీఖం
 డము' లోను చిత్రికవిత్వపాగ్విధవమును
 జక్కన తన 'విక్రమార్క చరిత్ర'లోను
 వేర్కొనినాడు ఏయేమైనను ప్రబంధ
 కైలికి పోయియు ఆయనే ఆగ్యుడు. ఆ
 కారణముగా ప్రబంధ పరమేశ్వరు డను
 బిరుదు పొంద గలిగిన ఎఱ్ఱనకవి ధన్యుడు.

• చిలుక గేయము

- * మిగులు జలములు మాట
 మెచ్చు కలిగింపవిక
 మిగుల కుండెడి జలమె
 మేము శోరెవమాయి చిలుకా
 ఎవర మనుకొంటివో చిలుకా.
- * కడమ నీరంతయును
 కడలి గలిసిన తృప్తి
 గలుగు నెన్నడు తెలుగు
 గంగలో కలియుటకు
 అంగీరింపమో చిలుకా.
- * చరిత శిన్న దటందు
 శరవత్సములపై
 గావలు చరిత్ర దీ
 మ్మూ కాదా రామచిలుకా.
- * నీకు గల చరిత్రలో
 నిర్మలంబది యెంతో
 నీనమై నది యెంతో
 నిజము గమనించుమో చిలుకా.
- * నాదు పరిపాలనము
 న్యాయమైనది యందు
 వేల గిగిహోతివో చిలుకా
 ఎటుక సాలక నీకు చిలుకా.
- * అస్త్ర సన్యాసము
 న్యాయ పరిపాలనకు
 ఫలితమా? రామచిలుకా
 పంకు బాగ్రత్తగా చిలుకా.
- * నిష్ఠ మానినయెడల
 నీ మృగు గాని
 ప్రత్యర్థి వర్గము
 పడిపోదు దానవో చిలుకా.

- బంధు

తమలోఁబుట్టు నవిద్య గప్పికొనుడుం దస్కూల సంసార వి
భ్రములై కొందఱు జేలుచుం గలగుచున్ బల్వెంటలన్
గమునం జే సరమేశుఁ గొల్చి ఘనులై కై నల్య సంగపాల్తులై
ప్రమదం బందుదు రట్టి నీవు కరుణం బాలింపు మి మ్నిశ్వరా !

ఇంగలముతోడి సంగతి; బంగారము నెన్నెగలుగు భంగిని ద్వితే
వాంగీ కృతులయఘంబులు, భంగంబులఁ బొందు ముక్తి గొపించు వారీ !
హృదయేశ నీప్రసన్నత, పదివేలన పాలితేశ భాగము కితినం
ద్రవశేంద్రత్వము గలదట, తుది చిను మెప్పింప నేది నూరికదు శ్రీశా !

సమాలోచన 3,4,5,6,7,8 వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20, 12, 15, 15,15 రు.లు ఎం. ఓ.

చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే భరించి రిజిష్టర్డు పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

రిజిడ్డు తెలుగు లెక్కరయ, వి. టి. కె. కాలేజి,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్),

రాజమండ్రి - 1.

